

ЦИМБЕЛІН

Переклад Олександр Жовнір

**ДІЙОВІ
ОСОБИ**

Цимбелін, король Британії.

Клотен, син королеви від першого шлюбу.

Постум Леонат, чоловік Імогени.

Беларій, вигнаний британський вельможа, що переховується під іменем Моргана.

Гвідерій } Цимбелінові сини; вони ж Полідор і Кад-
Арвіраг } валь, нібито сини Беларія

Філаріо } італійці, знайомі Постума.
Якімо }

Француз, приятель Філаріо.

Кай Луцій, римський полководець.

Римський вовначальник.

Двоє британських старшин.

Пізаніо, Постумів слуга.

Корнелій, лікар.

Двоє британських дворян.

Двоє тюремників.

Королева, Цимбелінова дружина.

Імогена, Цимбелінова дочка від першого шлюбу.

Гелена, покоївка Імогени.

*Вельможі, придворні дами,
римські сенатори й трибуни, привиди,
ворожбит, музиканти, офіцери, воїни,
гінці та слуги.*

Місце дії — Британія і Рим.

СЦЕНА 1

Британія. Сад за Цимбеліновим палацом.

Входять двоє дворян.

1-й дворянин Кого не стрінеш, зиркає спідлоба,
І це, на гріх, передається всім,
Коли придворні вслід за королем
Насупились.

2-й дворянин Що ж трапилось?

1-й дворянин Король
Віддати хоче доньку й щедрий посаг
Синкові королеви — удови,
З якою сам торік побравсь,— а донька
Взяла та й одружилась з іншим хлопцем,
Достойним, та, на лихо, не вельможним.
Король розгнівався на молодят,
Тримає доньку взаперті, а зятя
Жене світ за очі. Всі при дворі
Вдають засмучених, лише король
Уражений до глибини душі.

2-й дворянин Чи то один король?

1-й дворянин Ба не один:
Не менше — той, хто втратив королівну,
Ще більше — королева, що синка
Висватувала ревно. А придворні
Сумні про людське око, справді — раді.

2-й дворянин А то чому?

1-й дворянин Бо той синок — ледащо,
Нікчема із нікчем. Зате юнак,
Що взяв принцесу (себто одружився,
За те й прогнали),— славний молодик,

До рідкісних отих істот належить,
Що обійди весь світ, але не знайдеш
Нікого впорівень йому — всі інші
Померкнуть проти нього. Далєбі,
Ні в кому так щасливо не єдналась
У зовнішності й суті — досконалість.

2-й дворянин Негоже й перехвалюють надмірно.

1-й дворянин В живому безмірі немає меж:
Зібгаєш, а не втиснеш в куцу міру.

2-й дворянин Хто він такий і звідки?

1-й дворянин

Кажуть, батько
Його, Сіцилій, у полках служив
Тенанцієвих в час війни, що вів
Старий Касібелан наш проти Риму.
Тоді того Сіцилія прозвали
За мужність Леонатом. Двох синів
Він мав, і ті у битвах полягли
З мечем в руках. За ними й сивий батько,
Від горя занедужавши, не встав.
Була їх ніжна мати саме в тяжі —
Померла від пологів. А дитя
(Про нього ми оце й ведемо мову)
Взяв під свою опіку сам король:
В честь батька ймення Постум Леонат
Дає хлопчині, потім у пажі
Бере собі; про виховання дбає
Та про освіту, як на ті часи,
Найкращу. Хлопець так її вдихав,
Як ми повітря чисте по грозі,
Тому й розцвів ще змалку. А придворні —
Повірите? — його всі хвалять, люблять,
Бо став для молоді зразком; старіші
У ньому бачать дзеркало чеснот,
А кволих і похилих він, мов посох,
Підтримує в путі. А вже найкраще,
Найпереконливіше свідчать, хто він,
Становище, цнотливість, честь і вибір
Принцеси, за яку в вигнання йде він.

2-й дворянин Вже й з ваших слів його я поважаю.
Скажіть, вона у батька одначка?

1-й дворянин Тепер — одна. Спитали, то й скажу.
Мав ще ж і двох синів король;

Іх викрали маленькими із двору.
Як старшому ішов четвертий рік,
А менший був іще у сповитку,
Обидва щезли. Як? Куди? Не знаєм.

2-й дворянин Давно?

1-й дворянин Тому літ двадцять.

2-й дворянин Диво дивне!
Щоб королевичів не вберегли?
Не поспішили з розшуком — і слід
Пропав?

1-й дворянин Хоча безглуздо й неймовірно,
А сталося так.

2-й дворянин Я вірю.

1-й дворянин Відійдім
Набік. Он наближається сам Постум
З принцесою, і з ними — королева.

Виходять.

Входять королева, Постум та Імогена.

Королева Ні, донечко, будь певна: я не з тих
Злих мацух, що про них недобра слава.
Коли моя ти бранка — я даю
Тобі ключі до волі. А за вас,
Мій Постуме, я буду клопотатись
Перед сердитим королем, як тільки
Він охолоне. Ну, а ви, мій любий,
Скоріться волі короля, явивши
Обачну стриманість.

Постум Я так роблю,
Як радить ваша світлість. Вже сьогодні
Я від'їжджаю.

Королева Невимовно жаль,
Що ніжник голуб'яток розлучають!
Хоч небезпечно це, побудьте вдвох,
А я піду собі.
(Виходить)

Імогена Ти ба, яка
Добресенька? Гадюка! Перед тим
Як вжалити, ще й пестить. О мій любий!
Хоча упав на мене батьків гнів,
Проте (не вадить це належній шані)

Мене він не дійма. Ти — у вигнання,
А я годину кожна йду під обстріл
Лихих очей. Лиш мріями про тебе
Я житиму, о мій єдиний скарбе.
Чи стрінемось коли?
(Плаче)

Постум Моя владарко! Люба! Ох, не треба
Так плакати, щоб не взяло й мене
Розчулення, що мужеві не личить.
Знай, де б не був — тобі я найвірніший
З усіх, кого еднає шлюб святий.
Подамсь у Рим, живе там батьків друг
Філаріо, мені з листів знайомий.
У нього зупинюсь. А ти, кохана,
Туди передаватимеш послання,
Щоб їх я пив жагучими очима,
Хоч би вмочала ти перо у жовч.

Знову входить королева.

Королева Благаю вас — розходьтесь: он іде
Король! Хай лють його минає нас.
(Убік)
Його сюди покликать, хай лютує.
Він потім кається, а я прощаю —
За це він щедро платить.
(Виходить)

Постум Час розлуки
Хоч би тягнувсь усе життя, а думка
Про нього все нестерпніша. Прощай!

Імогена Ні! Ні! Побудь ще!
Невже ж так легко кидаєш «прощай»,
Немовби вирушав на погулянки?
Ось діамант моєї мами. Серце!
Коханий! Бережи його, аж поки,
Як я помру, ти іншу покохаєш.

Постум Я — іншу? Ні, ніколи!
Кохатиму лише тебе, єдину!
Коли в моїх обіймах буде інша,
Хай ті обійми зціпить смерть! А ти
(надіває собі на палець перстень)
Будь тут, допоки я живу! Кохана!
Коли себе я поміняв на тебе,
Ти втратила багато. А тепер,

Оздобами обмінюючись, знову
Я виграю. Прийми ось цю на згадку!
Хай на замок кохання візьме наше.
(Застібає їй на зап'ястку браслет)
Ось так, моя ти ніжна бранко!

Имогена Боже!
Коли ми стрінемось?

Постум Пожди — король!

Входить Цимбелін з вельможами.

Цимбелін То ти ще тут, нікчемо?! Геть відсіть!
Ще будеш мій обтяжувати двір,
Непотребе, скараю смертю. Геть!
Ти кров мою отруєш!

Постум Боги
Хай вас благословлять та бережуть
Усіх достойних при дворі. Я йду.
(Виходить)

Имогена І смерть косою так не підтинає!

Цимбелін То, замість молодість вертать, кладеш
Іще тягар років мені на плечі?
Ослушнице!

Имогена Я вас благаю, тату,
Не зводьтеся у гніві, що мені
Байдужий: те, чого зазнала я,
Перебороло геть мій біль і страх.

Цимбелін Не поспитавши? Без благословення?

Имогена У відчаї та безнадії — так!

Цимбелін Одинака моєї королеви
На кого проміняла?

Имогена Слава богу,
Обрала я орла! А то — посмітюх.

Цимбелін Ні,— жебрака, щоб забруднив мій трон!

Имогена Щоб трон сіяв ясніш!

Цимбелін Облудо!

Имогена Пане,

То через вас я Постума кохаю,
По вашій волі ми зростали разом,
Це ви його виховували гідно,

Він і найкращій дівчині до пари.
Побрались ми як рівні.

Цимбелін

Божевільна!

Имогена

Хай так, в тім божа воля. Ох, чому
Я не пастушка проста? Чом мій Постум —
Не син сусіда-чабана!

Знову входить королева.

Цимбелін

Дурненька!

(До королеви)

Я їх застав удвох. Чому веління
Мое порушуеш? Замкни її
И не випускай!

Королева

Ох, угамуйтеся! Мир вам.

Ну, годі, годі, доню. Ви, наш пане,
Залиште нас. Примирливіші будьте,
Я вас прошу.

Цимбелін

Нізащо! Хай вона

Зів'ялить вік свій день за днем по краплі
І здуру вмре!
(Виходить разом з вельможами)

Королева

(до Имогени)

І нащо сперечатись?!

Входить Пізаніо.

Ось, доню, ваш слуга. Які новини?

Пізаніо

Іх світлість Клотен, син ваш, із мечем
Накинувсь на мого пана.

Королева

Ой!

Не покалічилися?

Пізаніо

Ні, слава богу,
Бо мій хазяїн грався, а не бився,
Та й не сердитий був. Іх розняли.

Королева

Це добре.

Имогена

Син ваш, друг мого батька,
Ще й на вигнанця цькованого меч
Здіймає! Ну ж і доблесть! От якби
Я там була, то шпилькою штрикала б
Того, хто задкував.

(До Пізанію)

Тобі хазяїн
Переказати щось велів?

Пізанію

Мене він
Лишає тут. Іди, мовляв, до неї —
До вас би то — і вірно їй слугуй,
Коли вона захоче.

Імогена

Ти мені
Упам'ятку як відданий слуга,
Я впевнена — не підведеш.

Пізанію

Спасибі,
Величносте, на добрім слові.

Королева

Доню,
Ходімо прогуляємось!

Імогена

(до Пізанію)

Біжи
Та проведи хазяїна на пристань.
Коли він відпливе, спіши до мене —
Про все розповіси. Гляди ж, не гайся.

Виходять.

СЦЕНА 2

Майдан.

Входять Клотен і двоє вельмож.

1-й вельможа Раджу вам, пане, поміняти сорочку: в запалі бій-
ки ви так упріли, що ваше тіло парує, наче жертвоприношення,
і дух із вас — ого який! От що то здоров'я!

Клотен Коли на сорочці кров, то поміняю. Ну, як? Я його
покалічив?

2-й вельможа

(вбік)

Де там! Ти йому надокучив.

1-й вельможа Покалічив? Коли ні, то мечі для його тіла — все
одно, що перехожі для вулиці: гасають туди-сюди, а їй хоч би що.

2-й вельможа

(вбік)

Його меч — наче боржник: знай задкував по за-
двірках.

- Клотен* От негідник! Не встояв переді мною!
- 2-й вельможа*
(вбік)
Устоїш! Забігав, щоб побачити тебе спереду.
- 1-й вельможа* Устоїш! У вас землі не міряно, а він відступав
вам ще й ті п'яді, де сам стояв.
- 2-й вельможа*
(вбік)
Там стільки п'ядей, як у тебе океанів. Цуцики!
- Клотен* Шкода, що нас розняли!
- 2-й вельможа*
(вбік)
Шкода! А то було б із тебе, дурню, мокре місце.
- Клотен* І вона ото його любить, а мене не хотіла!
- 2-й вельможа*
(вбік)
Коли обирати достойного — гріх, то її місце в пеклі.
- 1-й вельможа* Я завжди казав вам, пане, що в неї розум не па-
сує до краси: вивіска сяє, та не висвічує дотепу.
- 2-й вельможа*
(вбік)
Сяйне на тебе — висвітить йолопа.
- Клотен* Ну, я пішов у свої покої. Ех, жаль, не було гір-
шого побою.
- 2-й вельможа*
(вбік)
Не побили ще одного осла. Таки справді жаль.
- Клотен* То ходім?
- 1-й вельможа* Я зараз, ваша світлосте.
- Клотен* Е, ні! Всі разом.
- 2-й вельможа* Слухаюсь, пане.
- Виходять

СЦЕНА 3

Кімната в Цимбеліновім палаці.

Входять Імогена й Пізаніо.

Імогена Якби-то ти до берега приріс
І міряв море поглядом благальним:
Чи не пливуть до нас листи-вітрила,
Чи, може, десь блукають у дорозі,
Мов смертнику прощення запізниле.
То що тобі він мовив на прощання?

Пізаніо Усе зітхав: кохана та кохана.

Імогена Й виймав хустину?

Пізаніо Цілував її.

Імогена Бач, полотно щасливіше від мене!
І то — усе?

Пізаніо Ні, пані, доки я
Його здаля хоч трохи чув та бачив,
Щораз мені він голос подавав
І знаки: простягав прощально шапку,
То хустку у розпачливім пориві,
Мов неприкаяна його душа
З них рвалася на берег. А вітрильник
Все даленів.

Імогена Чому ж ти не вдивлявся
Йому услід, допоки розрізняти
Міг здалеку, хоч як маленьку пташку?

Пізаніо Вдивлявся скільки сил!

Імогена Була б я там,
То надірвала б очі, доки милий
На кораблі виднівся, наче цятка.
Та що там! Доки зовсім не розтав
У далині. Тоді б я відвернулась
І плакала. Пізаніо мій добрий,
Як ти гадаєш: скоро буде лист?

Пізаніо Та з першою нагодою.

Імогена Мені
І попрощатись не дали... А хтіла
Багато що сказати: як до нього
Я думкою літатиму щодня
У самоті в такі й такі години,

Якімо Теж зробило своє: в оточенні принцеси оплакують їх нещасну розлуку та вихваляють молодого, щоб якось вправдати її вибір; інакше — був би він не такий достойний — з доброї слави королівни тільки пір'я летіло б: адже вона поєдналася з нахлібником. До речі: а як це він тут примостився коло вас?

Філаріо Я служив у одному полку з його батьком. Небіжчик не раз рятував мені життя, так що...

Входить Постум.

...а, ось і наш британець! Поводьтєся з ним, як виховані люди нашого кола з достойним чужинцем. І прошу, знайомтєся ближче: це один з моїх шляхетних друзів. Що він справді такий, нехай з'ясуєтєся саме собою, бо не випадає при ньому багато розповідати.

Француз Пане мій, а ми вже стрічалися в Орлеані!

Постум Так, і відтоді я повік у неоплатному боргу за ваші милі послуги.

Француз Перебільшуєтє, які там послуги! Це мені випала приємність помирити вас із моїм земляком. Було б жаль, якби зіткнувшись через дрібничку, ви обоє ризикували життям.

Постум Даруйте, добродію, тоді я ще був молодий мандрівник — отож не міг миритись з тим, що почув, ані керуватись у вчинках досвідом інших. А втім, і тепер, коли мої погляди визріли (якщо дозволите так вважати), — думаю, що то не була дріб'язкова суперечка.

Француз Авжеж, коли вже її передали на розсуд зброї, та ще в таких руках! Не інакше — покалічили б чи й повбивали б один одного.

Якімо А не дозволено було запитати, що довело до поединку?

Француз Будь ласка: то була прилюдна спірка, отже, розповідь про неї, гадаю, не викличе заперечень; чимось схоже на нашу вчорашню дискусію, коли кожен вихваляв жіноцтво своєї країни. Так-от: тоді цей добродій урочисто заявив (і брався відстоювати це мечем), що його дама вродливіша, чесніша, цнотливіша, стійкіша і неприступніша за будь-яку з красунь Франції.

Якімо Отакої! Значить, її нема на світі, або райдужні погляди нашого добродія досі злиняли.

Постум Ні, вона й досі не відступаєтєся від своїх чеснот, а я — від поглядів.

Якімо Принаймні не станете ж ви наполягати на них у нашій країні, на шкоду італійкам.

Постум Коли на те пішло, то й тепер, як і тоді у Франції, я не збираюсь нічого применшувати в ній, хоча визнаю: в мене тут не приязнь, а палке захоплення.

Якімо Така краса й така чеснота в одній особі — чи не забагато це для британської красуні? Якщо вона й перевершує інших, кого я знаю, як цей ваш самоцвіт у персні ряхтить яскравіше від інших, що я бачив, тоді вірю: вона перевершує багатьох. Але не станемо ж ми проголошувати, ніби в усьому світі нема кращих над цей діамант і над вашу даму.

Постум Я хвалю її не більше, ніж ціную, — так само, як і мій діамант.

Якімо І як же високо цінуєте?

Постум Над усі коштовності світу.

Якімо Коли так, ваша незрівнянна дама померла або ви її трошечки переоцінюєте.

Постум Не про це йдеться. Одну коштовність можна прирівняти до великих багатств чи великих заслуг і, відповідно, продати чи подарувати. А іншу — не прирівняєш ні до чого. Її приймають, як дар богів.

Якімо І боги вам її подарували?

Постум З їхньої ласки вона моя.

Якімо По назві можете собі вважати її своєю, але, знаєте, бува, й сусідські селезні залітають у чужі ставочки. Та й перстень можуть украсти. Так що в милій парі ваших неоцінених коштовностей одна нетривка, а друга — нестійка: вправний злодій і меткий зальотник, диви, й заволодіють цими скарбами.

Постум Нема у вашій Італії зальотника, щоб викрав честь моєї коханої, якщо в цьому вона, по-вашому, нестійка. Не сумніваюсь також — не бракує вам і злодіїв; проте я не боюсь і за свій перстень.

Філаріо Облишмо це, панове!

Постум Від щирого серця! Цьому достойному синьйорові, спасибі йому, я вже не чужий. Ми відразу й пізнали один одного.

Якімо Побалакав би я з вашою милою дамою разів у п'ять довше — і вже вона б мені поступилась, а то й віддалася; аби тільки була нагода познайомитися з нею.

Постум Ні! Ніколи!

Якімо Тоді ставлю половину моїх багатств проти вашого персня, хоча це трохи більше, ніж він вартий; б'юсь об заклад проти вашої довіри до тої дами, а не її честі. Щоб не було образи, заявляю: можу звести будь-яку жінку на світі.

Постум Ви зловживаєте зухвалими домаганнями, то й не сумніваюсь: у відповідь дадуть вам те, на що заслуговуєте.

Якімо А саме?

Постум Відкоша! Хоча ваша спроба, як ви її назвали, заслуговувала б гіршого,— кари!

Філаріо Та годі вже, панове! Завелися з доброго дива. Хай воно собі погасне, як і зайнялось. Ну, прошу вас: знайомтеся ближче.

Якімо Усі мої багатства, ще й родинні, заставив би на підтвердження того, що я сказав!

Постум І яку ж даму ви беретеся спокусити?

Якімо Вашу. Це їй не загрожує, коли ви так упевнені в її цнотливості. Отож ставлю десять тисяч дукатів проти вашого персня при умові, що дасте мені рекомендацію до двору тої дами, аби я мав нагоду хоч двічі порозмовляти з нею. Відтак привезу відтіля ту саму її честь, що уявляється вам такою неприступною.

Постум На ваше золото і я ставлю золото; перстень мені дорогий, як палець, він — його частина.

Якімо Що ж, вам, як другові, видніш. Але платіть собі хоч і мільйон за крихітку жіночої плоті — все одно не вбережете її свіжості. А втім, бачу: щодо цього вас сповнює якась трепетна віра.

Постум Вірю, що й ви балакаєте собі так за звичкою, а в душі не такий баламут.

Якімо Я господар моїх слів і сказане звик стверджувати ділом.

Постум Справді? Тоді позичаю вам свій діамант; потім вернете. І занотуємо умови. Високі чесноти моєї коханої посоромлять ваші негідні погляди. Приймаю ваш виклик. Ось вам перстень.

Філаріо Я цього не дозволю!

Якімо Клянусь богами — сталося. Якщо я не привезу достатніх доказів, що я втішався найпотаємнішими частинами тіла вашої дами, тоді мої десять тисяч дукатів і ваш перстень —

ваші. Якщо ж не зумію здобути її честі і вона виправдає вашу довіру, тоді вона — ваш самоцвіт,— і цей ваш самоцвіт, і моє золото належатимуть вам. Ви лиш маєте відрекомендувати мене їй як гостя.

Постум Приймаю ваші умови, і ось вам мої. Коли, повернувшись від неї, неспростовно доведете, що вона вам віддалась, тоді ми друзі, а вона не варта нашої суперечки. Якщо ж вона лишиться незайманою (себто ваші докази будуть недостатні),— тоді, за недостойні погляди й ганебне зазіхання на її честь, ви мені відповісте мечем.

Якімо Вашу руку — згода! Хай це належно скріплять у нотаря — і гайда в Британію, поки наша домовленість гаряча і не скисла! Піду по золото та замовлю для кожного примірник угоди.

Постум Ходімо!

Постум і Якімо виходять.

Француз Це що — насправді?

Філаріо Синьйор Якімо не відступиться. Прошу, наздоженіть їх.

Виходять.

СЦЕНА 5

Британія. Кімната в Цимбеліновому палаці.

Входять королева, придворні дами та Корнелій.

Королева Поки не спала ще роса, пора
Зривати зілля. Не забудьте список!
Де він?

1-а дама У мене.

Королева Швидше!

Дами виходять.

Корнелій Пане лікар,
Чи принесли ви те, що я казала?
Слугую вам, величносте. Воно
ось тут.
(*Подає шкатулку*)

Та з ласки вашої, прошу
(Ще не зухвальство, так велить сумління),
Скажіть: навіщо вам страшна отрута,
Що непомітно, та невідворотно
Веде до смерті?

Королева

Дивно, що про це
Пита мій вчитель! Ти ж мене навчив,
Як готувати запашні бальзами,
Що молодість вертають, і настої
Цілющі, й різні вишукані страви,
Так що його величність сам король
За со́лодоші нас хвалив! Пора нам
Поглибити й розширити науку,
Що ти почав. Ти знаєш: я тямуща
І не чаклунка. Цю твою отруту
Ретельно випробувати потрібно
На різній нечисті (ні, не на людях!),
Що недостойна жить, а вбити — **гідко**.
Спостерігаючи взаємодію
Отрут з протиотрутами, зростем
В кориснім досвіді.

Корнелій

Від спроб таких
Черствіє серце; їх спостерігати
Огідно та шкідливо.

Королева

Ет, знайшов
Чим перейматись!

Входить Пізаніо.

(Убік)

Підоспів лакуза —
Почну із нього: вірний він своєму
Хазяїну, моему сину — ворог.

(До Пізаніо)

Ну що, Пізаніо?

(До Корнелія)

А вам спасибі!

Ви вільні.

Корнелій

(убік)

Запідозривши недобре,
Вже я подбав, як запобігти лиху.

Королева

(до Пізаніо)

Послухай — щось скажу!

(Розмовляє з Пізаніо)

Корнелій

(убік)

Нехай вона
Вважає це отрутою. Насправді
Ця злока в мене узяла дурман,
Що лиш притуплює та присипляє
Чуття. Вона почне морить ним кицьок,
Тоді собак, а потім вище й вище;
І він, неначе смерть, на час замкне
Життєві сили, щоб збудить їх згодом
Зміцнілими і свіжими. Так злудим
Її та нанівець зведем облудні
Злочинання.

Королева

(до Корнелія)

На сьогодні досить,
Ідїть собі.

Корнелій

Впокорено слугую.

(Виходить)

Королева

Все, кажеш, у сльозах? То як гадаєш:
Коли наплачеться, порозумніє?
А ти обачно їй допоможи.
Як місце дурощів займе розважність
І прислухання до порад зичливих,
Тоді й про те, що син мій вже їй любий,
Мене звісти. І станеш, як хазяїн,
Ні — вищий. Бо від нього відвернулись
І відреклись усі, ще рік — забудуть;
Блукає без постійного притулку,
Без вороття, і кожна переміна
В його житті — це опускання вниз.
Без друзів і родини — мов безверхий
Та без підвалин дїм, що з кожним днем
Розвалюється. Вже як пада сам,
На нього не зіпрешся —
(упускає одну з шкатулок. Пізаніо піднімає її)
спотикнешся!

А знаєш, що підняв ти? Ну, гаразд,
Візьми собі. Там ліки чудодійні;
Я ними короля вже п'ять разів
Від смерті рятувала. Ні, бери!
Хай буде це завдатком тих дарів,
Що матимеш, коли своїй ти пані
Відкриєш очі на житейську правду
Від імені свого; то буде пані

За те ще більше цінувать тебе,
А також син мій. Вмовлю короля —
Високий титул він тобі надасть,
Якого тільки забажаєш. Слухай:
Віддячувать я звикла по заслuzі —
Затям собі! Иди поклич тих дам
Та добре обмізкуй мої слова.

Пізанію виходить.

Хитрющий! Ач, прилип — і не відірвеш;
Хазяїну, бач, служить! Та стовбичить
При ній, немов нагадування й сторож.
Гаразд, нехай моїх скуштує «ліків»,
Тоді в її любасика не стане
Рук та очей, що тут йому сприяють.
Коли й вона не схилиться до нас,
То покуштує також...

Знову входять Пізанію й дами.

до смаку!
Що там у вас? Первоцвіт, анемони
І проліски... Несіть в мої покої.
Ну, йди здоров, Пізанію! Ретельно
Все обміркуєш.

Королева й дами виходять.

Пізанію

Ось що я зроблю:
Скоріш повішуся, ніж відступлюся
Від тих, кому служу й кого люблю!
(*Виходить*)

СЦЕНА 6

Інша кімната в Цимбеліновому палаці.

Входить Імогена.

Імогена

Жорстокий батько, мачуха підступна,
Дурний жених, що сватає заміжню,
І муж вигнанець! Ох, коханий муже,
Ти горенько мое та нескінченне
Терзання! Чом не викрали мене
В дитинстві, як братів? Вони щасливі!

Не вирости в палатах, не страждають
Без радощів простих, як їх сестриця
Замучена. О, як я заздрю вбогим,
Що вільно любляться собі на втіху.
Хто там?

Входять Пізаніо й Якімо.

Пізаніо Тут, пані, з Рима дворянин
Від нашого хазяїна привіз
Листа.

Якімо Ви, пані, бліднете? Ваш муж
У доброму здоров'ї та в безпеці.
(*Подає лист*)
Крім цього, вам гаряче привітання
Шле на словах.

Імогена Спасибі, добрий пане!
Ласкаво просимо, побудьте гостем
У нас.
(*Розпечатує лист*)

Якімо
(*убік*)
Відразу бачу, що фасад
У неї прерозкішний! Як душа
Настільки ж досконала, то прогрāju
За рідкісну жар-птицю свій заклад.
Ні! Сміливість, будь другом, а зухвальство,
Будь зброєю мені! Аби не битись,
Як ті парф'яни, на бігу чи зразу
Не бігти відсіля.

Імогена
(*читає*)
«Він знаний як дуже шляхетна людина, і його
ласкою я безмежно дорожу... Тож прийми гостя належно... як він
того заслуговує... Твій вірний Леонат».

Коли про вас я прочитала вголос,
То серце виповнилося теплом
Та вдячністю від того, що в листі.
Добродію! Від щирої душі
Прохаю: не погребуйте нічим
Із нашої гостинності.

Якімо Спасибі
Вам, ніжна пані! Світе мій! Невже
Безумство пойняло людей?! Природа
Ім очі дарувала — відрізняти

Не тільки твердь небесну від землі,
А й камінці дрібнесенькі, подібні
Один до одного. Й ті самі очі,
Предосконалі, раптом не спроможні
Прекрасне і потворне розрізнити!

Імогена Що вас вразило?

Якімо Навіть і не очі!

Бо й павіан, зустрівши двох самиць,
Бридкішу віджене. І не розважність,
Бо й дурень і недоумок розважать
Тут непомильно. Навіть і не хтивість
Непогамовна, бо потворна гниль
Після пречистої краси блювоту
Хоч в кого викличе!

Імогена Скажіть, що сталося?

Якімо Розпалена розпусність (цей бездонний
Казан) спочатку пожира ягняток
Живих, а потім — покидьки і падло.

Імогена Ви — хворі? Помогти?

Якімо Ні-ні, спасибі!

(До Пізаніо)
Будь ласка, ви слугу мого знайдіть,
Заопікуйтесь ним, він безпорадний
Серед чужих.

Пізаніо Я вже збирався сам

Йти пригощати його.

(Виходить)

Імогена Як мається мій муж? Скажіть, здоровий?

Якімо Так, пані.

Імогена І не сумує, правда ж?

Якімо О, ніколи!

Найвеселіший з-між усіх чужинців —
Такий кумедний жартівник! Його
Ми звем «британець-веселун».

Імогена У нас

Впадав він часто в безпричинну тугу.

Якімо Щоб він тужив? Це й уявити важко!
Між нами є француз, чудний мосьє,
Що дома нібито лишив кохану
Й зітхає палко, мов ковальський міх.

То з нього наш британець-веселун
Регоче, аж заходиться: «Рятуйте!
Вмираю зó сміху! — бува, гукає.—
Бо ж хто не зна? Історія од віку,
І анекдоти, й власний досвід наш
Вчать, щó таке єсть жінка. Чимось іншим
Вона й не може стати! То за нею
Щоб скиглити, як маєш вільний час?
І запрягатися в ярмо? Ні, дзуськи!»

Імогена Жартуєте, добродію.

Якімо Ні, пані.

Частенько він сміється аж до сліз
З француза у компанії веселій
Та розважає нас. Хай бог простить:
Собі ми часом дозволяєм зайве.

Імогена І він також?

Якімо Не те, щоб він... Але
До кого небеса такі прещедрі,
Тому хоч вдячність слід би повить
І за жону таку, і за таланти...
Дивуюся, і жаль мене бере!

Імогена Кого жалієте, мій пане?

Якімо Друга

Й його дружину добру.

Імогена Чом на мене

Так дивитесь? Хіба я гідна жалю?

Якімо І співчутливих сліз. Бо як же так:
Ховатися від сонця задля втіх
У ямі із недогарком смердючим!

Імогена Добродію, висловлюйтесь ясніше:
За що мене жалієте?

Якімо Не я

Один...
Охоче з вами... я хотів сказати
Помстився б... Тільки ж помста — діло боже,
А не моє.

Імогена Вам начебто відоме
Таке, що мушу знати я. Кажіть
Усе, як є, не колобродьте! Сумнів
Нас мучить гірше, ніж болюча правда:

Вона навчає думати і діяти
Або зрікатися.

Якімо

Якби мені

Дісталося це личко для цілунків,
І руки ваші дотиком єдиним
Мене навіки полонили, й очі
Мої — вчаровані, незмигні — вас
Усю взяли, як чудо, і по тому
Щоб я поліз обслинювати інші
Вуста, зачовгані, неначе сходи
На Капітолії; брав інші руки
У струп'ї та у виразках брехні
І зазирає похитливо комусь
В каправі, каламутні очі, наче
Згоріла свічка лойова, яка
Чадить,— тоді усі пекельні муки
Були б мені покарою.

Імогена

Мій муж

Забув Британію?

Якімо

І сам себе!

Цю вість про недостойні переміни
Німотністю закована душа
Втаїти б рада, та вуста мої
Чарівність ваша відімкнула.

Імогена

Годі!

Якімо

Моя ласкава пані! Вашим горем
Уражений, я сам не свій. Красуне!
Корони найяснішої оздобо!
Зв'язалась ти з гультяйством, що купує
Собі за золото з твого віна
Пістряві витребеньки, тлусту розкіш,
Нікчемні вибрики й чадну розпусту,
Обридливо-гнилотну. О, помстись!
Не дай ганьбити свій королівський рід!

Імогена

Помститись?.. Як?.. Коли усе це правда
(Що чують вуха — серце відкидає),
Як можу я помститися?

Якімо

Коли він

Примушує тебе в холодну постіль
Лягать самій, і ти, неначе жриця
Діани, не зігріта засинаєш,—
Він за скарби твої купує хіть

Невситно обціловуваних шльондр.
Помстись! А я знаряддам помсти стану.
Солодкої. Бо я не той відступник,
А твій достойний раб.

Имогена

Сюди, Пізаньйо!

Якімо

(підступає до Имогени)

Складу свою покірність на вуста
Ці ніжні!

Имогена

Геть! Я проклинаю вуха,
Що слухали тебе так довго! Ти,
Якби приніс мені правдиву звістку,
До цього не доводив би! Ти наклеп
Паскудний ллеш на того, хто далекий
Від побрехеньок цих, як ти далекий
Від честі. Спокушаєш ту, яка
Гидує всім тобою, ніби чортом.
Пізанію! Сюди! Король, мій батько,
Нехай про все дізнається! Як він
Дозволить знахабнілому заброді
Розперезатися у нас, неначе
У римському борделі,— значить, честь
І двору, й рідної дочки — ніщо
Для короля! Пізанію, скоріше!

Якімо

О! Ти щасливий, друже Леонате!
Ти в ній не помилився, і вона
В тобі не помилилась — ви навзаєм
Довірою і вірністю багаті,
Благословенні! Будь-яку країну
Собою Леонат прикрасить може.
А вас, його дорогоцінний скарбе,
Дружино найдостойніша, благаю:
Простіть, що я випробі піддавав
Взаємин ваших глибину і силу!
Це знатиме ваш Постум-чарівник,
Людських сердець до себе привертальник.

Имогена

Ви каєтесь?

Якімо

Він гідністю і честю
Між нами вирізняється, немов
Небесний гість. О славна королівно!
Не гнівайтесь, що я так зухвало
Чість вашу й гідність спитував. Вони

Сяйнули ще яскравіше, а вибір
Достойної дружини знов підтвердивсь!
Хоч довела до крайнощів мене
Любов до Постума. Зате ви, пані,
Із ласки Неба бездоганні. Ще раз
Вимолюю прощення.

Имогена Я прощаю
Й замовлю добре слово при дворі
За вас.

Якімо Уклінно дякую! До речі:
Хотів про послугу одну просить,
Хоч незначну, але для нас важливу,
Бо й Постум, і його достойні друзі
В ній зацікавлені.

Имогена У чому річ?

Якімо Дванадцять гідних римлян з вашим мужем
(Він — мов перо опорне в тім крилі)
Зібрались імператору дарунки
Купить у Франції та й доручили
Усе мені. Придбавши срібний посуд
І прекоштовні золоті оздоби,
За речі ці я часом потерпаю.
То чи не будете ласкаві, пані,
Іх під свою опіку взять?

Имогена Охоче!

Опікою їм честь моя, тим більше,
Що там могого мужа пай. Візьму
До себе в спальню їх.

Якімо Вони у скрині,
Що доглядають слуги. Хай вона
Постоїть ніч у вас, бо завтра вранці
Ми ідемо.

Имогена Ні, будьте нашим гостем!

Якімо Пообіцявши повернутись вчасно,
Вже й так із Галлії я переплив
Протоку й завернув сюди, щоб вас
Відвідати.

Имогена За ці труди спасибі,
Але ж не їдьте завтра!

Якімо Пані, мушу!
Як ви ласкаві будете писати

Своєму мужеві, пишть сьогодні;
Ми гаємось, а в Римі нас чекають.

Імогена Я неодмінно напишу. Скажіть,
Нехай внесуть ту скриню. Все, як є,
Прибережемо, тож ласкаво просим.

Виходять.

ДІЯ ДРУГА

СЦЕНА I

Двір перед Цимбеліновим палацом.

Входять Клотен і двоє вельмож.

Клотен От де не щастить! Умазав опукою як треба, а не поцілив — і пропали мої сто фунтів! А той сучий син ще прискіпався, чого я лаюсь. І яке йому діло до моїх лайок? Я що — позичав їх у нього? Як заманулось, так і говорю.

1-й вельможа За те й поплатився: ви ж луснули його тою опукою по голові.

2-й вельможа

(вбік)

Було б у нього там стільки олії, як у тебе, вся б витекла.

Клотен Хай не перебиває, коли принц зволив лаятись!

2-й вельможа

(вбік)

Атож! Хай вуха в'януть.

Клотен Сучий син, падлюка! І ставай з ним до поединку! Ніби він мені рівня.

2-й вельможа

(вбік)

Де там! Від нього так не тхне дурнем, як від тебе.

Клотен От холера з тою високородністю! Ніхто зі мною не б'ється, бо мати — королева. Усяка наволоч пре й задирається, а ти походжай, мов півень, якому нема рівні.

2-й вельможа

(вбік)

Півень? Ні — каплун, що пиндючиться, як півник!

Клотен Що ви сказали?

1-й вельможа Вашій світлості не годиться задиратися з усяким стрічним, кого ви образили.

Клотен Знаю! Зате годиться ображати всіх підлеглих.

2-й вельможа Більше ніщо не годиться вашій світлості!

Клотен А я й кажу!

1-й вельможа Не чули? Сьогодні до двору прибув чужоземець.

Клотен Чужоземець? Не може бути, щоб я не знав про це!

2-й вельможа

(вбік)

Може бути! От і досі не знаєш, що сам ти бовдур.

1-й вельможа Якийсь італієць, буцімто друг Леонатів.

Клотен Леонатів? Того сволоцюги, що його прогнали? Значить, він і сам такий. А хто вам сказав про нього?

1-й вельможа Один з пажів вашої світлості.

Клотен Чи личить мені піти глянуть на нього? Мене це не принизить?

2-й вельможа Ніщо не принижує вашої світлості.

Клотен Авжеж, ніщо!

2-й вельможа

(вбік)

Бо ти дурний, аж світишся, а з дурня щό візьмеш?

Клотен Тоді ходім! Поглянемо на того італійця. Удень я програвся, зате ввечері відіграюсь на ньому. Ходімо!

2-й вельможа Я зараз, ваша світлосте.

Клотен і 1-й вельможа виходять.

І треба ж так: розумна сатана,
А привела на світ такого дурня!
Її несхибний мозок все долає,
А син її — недоумок: ледь-ледь

Від двадцяти відніме два! Нешасна
Прекрасна Імогено! Як тобі
Доводиться страждать у цих палацах,
Де батьком править мачуха й плете
Сіть підступів лукавих ради сина,
Що женихається до тебе. Він же
Тобі ненависніший став стократ,
Відколи муж твій у вигнанні. Боже!
Хай вистоїть її твердиня цнот
І розуму недремна охорона,
Аби вернувся вірний Леонат,
Розцвів наш край, звеличилась корона.
(Виходить)

СЦЕНА 2

Спальня. У кутку скриня.

Імогена читає в ліжку. Коло неї покоївка.

Імогена Хтось наче стукнув. Це не ти, Гелено?
Покоївка Я, пані, тут.

Імогена Поглянь, котра година.

Покоївка Вже скоро північ.

Імогена З вечора читаю

І натомила очі. Забери
Та заклади сторінку. Будем спати
Ні, свічку не винось, хай догорить.
Коли проснешся, вдосвіта розбудиш.
Сон розморив мене.

Покоївка виходить.

Боги ласкаві,
Від злих примар та від нічних спокус
Мене, молю вас, бороніть.
(Засинає)

Зі скрині вилазить Якімо.

Якімо Сюрчить цвіркун, сховавшись у пільмі,
Розвіює тривоги і турботи
І накликає сон. Колись Тарквіній
Ось так скрадався, щоб погвалтувати
Незайману цнотливість... Цітерея!
Як ти розкинулася на постелі,

Розкішно випручалася — лілея,
За сніг біліша! О, якби торкнутись
До цих розквітлих трепетних рубінів,
Що просять поцілунків! Аромат
Ії дихання сповнює кімнату.
Хитливий вогник свічки зазирає
Йї під повіки, наче під фіранки,
Блакитно-білі й золоті, мов небо,
Де два ласкаві сонечка заснули.
Та що́ це я? До діла! Записати
Усе, що є. Картини — тут і тут;
А там — вікно; її оздобне ліжко;
Цей гобелен — запам'ятать сюжет.
І найважливіше: чи де нема
Стійких прикмет на тілі? Хай вони
Більш переконливо, ніж сто предметів,
Засвідчать і достойно завершать
Мій інвентар. Сон! Ти мавпуеш смерть,
Тож оберни у статую це тіло.
А ти цю руку покидай — ось так...
(Знімає з її зап'ястка браслет)
Він став моїм! Слизький, не те, що вузол
Той Гордіїв твердий. Блискучий доказ!
Ти Постума із розуму зведеш!
А що ж би ще? Ах — груди! Під соском
Темні цятка. Рóдимка. Крапки
Навкруг червоні, мов на пелюстках
Первоцвіту. Тепер вже й суд повірить,
Що тайнощі свої на самоті
Мені відкрила й честю поступилась.
Запишемо... Втім — нащо? До дрібниць
Запам'яталось. Глянути у книжку,
Яку вона до сну читала. «Повість
Про Філомелу і Терея». Тут
Закладено. Про що там? Героїню
Беруть. Вже досить доказів. До скрині!
Летить у безвісті, дракони ночі;
Ще мить — світанку гострозорий крук
Розплющить око. Страшно, о боги!
Хоч ангел поруч, пекло навкруги.

Дзигарі б'ють тричі.

Вже третю вибило. Пора, пора!

(Ховається у скриню)

Завіса.

СЦЕНА 3

Перед Цимбеліновим палацом, під покоюми Імогени.

Входять Клотен і двоє вельмож.

1-й вельможа Але ж і ви холоднокровні, ваша світлосте, коли програваете! Що-що, а в цьому вам немає рівні за картами.

Клотен Усяк холоне, коли програве.

1-й вельможа Але не всякий виявляє благородну витримку, як ваша світлість. Зате коли виграєте, то гарячому азартові немає стриму.

Клотен Бо вигравання додає сил хоч кому. Хай-но доберуся до тої Імогенки, отоді матиму золота вдосталь. Ну як? Уже ранок?

1-й вельможа День, ваша світлосте.

Клотен То хай буде музика! Кажуть, вона добре проймає, і радять підступатися з нею до принцеси щоранку.

Входять музиканти.

Ну, шкварте! Пройміть її своїми переборами, а я довершу язиком. Якщо не пройме — дарма. Все одно не відступлюся. Спочатку щось благочестиве, а далі ніжну пісеньку з мрійливими словами. Так, щоб дійшло.

ПІСНЯ

Жайворон, жайворон в небі ранковому;
Сонечко ясне, вставай!

Коней пора напувати з криниці,
Де весняний водограй.

Брость розпускається, все піднімається.

Миля моя, вставай!

Вставай!

А тепер вимітайтеся звідси! Коли пройняло, буду про вас кращої думки, а ні — знать, їй дзвенить у вухах, і ні до чого кінська волосінь смичків, баранячі кишки струн та козлитони євнухів на додачу.

Музиканти виходять.

Входять Цимбелін і королева.

2-й вельможа Сюди іде король.

Клотен Хоч я заснав, а нагодивсь упору. Хай бачить старий та по-батьківськи цінує моє завзяття. Доброго ранку, ваша величносте, і вам, ласкава матусю!

Цимбелін Стережеш двері нашої суворої доньки? То як? Не виходить?

Клотен Облягав її музиками, а вона хоч би що.

Цимбелін Свого підтакувача не забула,
Що ми недавно вигнали. Дарма,
Він з часом вивітриться, і тоді
Вона — твоя.

Королева Будь вдячний королю:
Дає він зрозуміть усім, що ти —
Його дочці — найбільш достойна пара.
Тож залицяйся до неї! Користайся
З нагоди кожної. Як відмовляє,
Іще завяжіть слугуй. Покажуй
Покору та захоплення без меж
І потурай в усьому, крім одного:
Як проганятиме, ставай безтямним.

Клотен Безтямним? Ні!

Входить гонець.

Гонець Мій пане! Там послі
Наїхали із Рима. Серед них
Прибув Кай Луцій.

Цимбелін Полководець? Знаю,
Це гідний муж. Хоча привіз нам гнів
Свого правителя, до нас прихильність
Він виявляв. Прийнять його достойно
Та згідно з етикетом. Ми самі
Назустріч вийдемо; а ти, наш сину,
Як привітаєш милу з добрим ранком,
То приєднайся з матір'ю до нас,
Бо знадобишся в час переговорів.
Ходімо, наша королево!

Цимбелін, королева, вельможі та гонець виходять.

Клотен Коли проснулася, поговорю,
А ні — хай ще поспить.
(*Стукає*)

Впустить, будь ласка!
При ній прислужниці. А що, коли
Позолотить одній з них руку? Злото
Купує доступ скрізь. Бо й лісники
В священні заповідники Діани
За золото впускали браконьєрів.
За золото вбивають правдолюбів
І вихваляють брехунів. Бува,
За нього б'ють і праведних, і грішних.
Воно, що схоче, зв'яже і розв'яже.
Тому найкраще підкупить одну
Собі на допомогу. Без купила
До них не підступитись.
(Стукає)

Відчинить!

Входить прислужниця.

Прислужниця Хто стукав?

Клотен Дворянин.

Прислужниця А ще хто ви?

Клотен Син дами знатної.

Прислужниця Оце вже щось,
Бо й інші, як і ви, не згірше тратять
На дорогу одержу грубі гроші.
Що зволите, мілорде?

Клотен Я прийшов
До пані вашої. Вона готова?

Прислужниця Авжеж — щоб не виходить із світлиці.

Клотен Я заплачу тобі за добру раду.

Прислужниця Що?! Добру зраду хочете купити,
Паничику?

Входить Імогена.

Клотен Прекрасна! З добрим ранком!
Сестрице — ручку!

Імогена З добрим ранком, пане!

Даремно стільки клопоту собі
Ви завдали! Бо на подяку можу
Сказати одне: я бідна на подяки
І їх не витрачати му.

Клотен Клянусь:
 Я вас люблю.

Имогена Клянїться, не клянїться —
 Мені однаковісінько.

Клотен Е, ні!
 Це ще не відповідь.

Имогена Я так сказала,
 Щоб ви не сприйняли моє мовчання,
 Як поступку; а то — мовчала б. Пане,
 Благаю вас: облиште! Далєбі,
 І найласкавішу ласкавість вашу
 Одповідь жде шорстка. Пора вже вам,
 Бувалому та вченому, затьямить
 Науку мужню зречення.

Клотен То гріх
 Наприволяще кидать божевільну.

Имогена Хто божевільний, той не просто йолоп.

Клотен Ви хочете сказати: йолоп — я?

Имогена Від божевільної почуві: так!
 Коли ви не чіплятиметесь, я
 Не буду божевільною. Отак
 Обоє вилікуємось. Пробачте,
 Що через вас я, занедбавши чемність
 Жіночу, просто висловлю усе,
 Що підказало серце: ви мені
 Байдужі; ні краплинки співчуття
 До вас (за це собі я докоряю)
 Нема у мене. Більше навіть: ви
 Мені ненависні. Була б я рада
 Цього вам не казати, а почути
 Від вас подібне.

Клотен Не бери на душу
 Гріха непослуху перед батьками!
 Одруження із підлим голодранцем,
 Що ріс, миски вилізуючи наші,
 Не є законним. То лише плебеї
 Одружуються, з ким лиш заманеться,
 Лигаються, аби плодить рабів
 І байстрюків, та ви — принцеса; вам
 Корону впадкувати! Вам не можна
 Бруднить її з нахлібником.

Имогена

Довбехо!

Та був би твоїм батьком сам Юпітер,
А ти — таким, як є,— уже й тоді
Ти і попихачем не годен стати
У мого мужа. Завелика честь
Тобі в державі Постума була б,
Якби плюгавий кат тебе обрав
Своїм помічником.

Клотен

Нехай чума

Впаде на Постума!

Имогена

От нещастя:

Його ще сміє звати твій язик!
То знай: його заношена онуча
Мені дорожча, ніж усе твоє
Волосся, хай би й кожен волосок
Був Клотеном: Пізанію, сюди!

Входить Пізанію.

Клотен

«Заношена онуча?» Казна-що!

Имогена

(до Пізанію)

Біжи хутчій, поклич сюди Дороту!

Клотен

Його онуча?..

Имогена

Причепивсь до мене

Один тут йолоп і розсердив — страх.
Хай там Дорота пильно пошукає:
Десь дівся той браслет, що твій хазяїн
Подарував. Його згубить не можна,
Бо він мені дорожчий за данину
Всіх європейських королівств. Здається,
Я бачила його ще нині вранці
І добре пам'ятаю, як учора
Вночі він був у мене на руці,
Бо ще поцілувала перед сном.
Не міг же він до Постума побігти
Хвалитися, що я з ним цілувалась.

Пізанію

Знайдеться!..

Пізанію виходить.

Имогена

Скрізь шукайте!

Клотен

То ж образа:

«Заношена онуча»...

Імогена Саме це
Я вам казала, сер. Подайте в суд.
Клотен Я батькові скажу.
Імогена А також — мамі:
Вона добренька, то мене наб'є.
Що чули, з тим — бувайте!
Клотен Я помшусь!
«Його заношена онуча!» Н-ну!
Виходять.

СЦЕНА 4

Рим. Кімната в домі Філаріо.

Входять Постум і Філаріо.

Постум Коли б то, пане, я такий був певний,
Що прихилю до себе короля,
Як певен я в несхибності її
Чеснот!

Філаріо Які у тебе з ним стосунки?

Постум Ніяких. Вірю: зміняться часи,
Повіє теплий вітер — крига скресне.
А вам я вдячний за любов; тому
Йї надія не зів'яла. Вже як всохне,
Прийдеться вмерти вашим боржником.

Філаріо Мені ти щедро платиш добротою
І дружбою. Тим часом обрїй наш
Захмарився. Твоєму королю
Відомо: наш могутній імператор
Недаром вирядив послів. Кай Луцій
Данину та недоїмки з британців
Збере, бо Рим не забуває кривд.

Постум Хоч я в політиці не дуже сильний,
Не помилюсь, сказавши: будь війни.
Побачите: ані гроша данини
Не візьме він, і галльські легіони
Вдеруться у Британію безстрашну —
Не ту вже, що знавав ваш Юлій Цезар.

Він глузував із безладу британців,
Хоч потерпав від їхньої відваги.
Тепер, коли державність в них дозріла,
Хоробрі, що навчилися порядку,
Поєднують за свій край.

Входить Якімо.

- Філаріо* Диви — Якімо!
- Постум* Десь олені тебе по суші мчали,
І вітер вицілював вітрила
На морі!
- Філаріо* А, привіт, привіт!
- Постум* То як?
Чи не прискорив повороту в Рим
Британський лапідарний ляпас?
- Якімо* Ні!
Твоя дружина — це краса і ніжність.
- Постум* І вірність теж. А ні — тоді краса
На вітер розпуска свої принади
Для вітрогонів.
- Якімо* Ось від неї лист.
- Постум* У ньому вісті добрі?
- Якімо* Певно, так.
- Філаріо* Чи при дворі британському не стрівся
Тобі Кай Луцій?
- Якімо* Готували зустріч
Його посольству.
- Постум* (*читає листа*)
Тут усе гаразд!
А чи переливається-ряхтить
Мій діамант, як завше? Чи для тебе
Скаламутнів?
- Якімо* Якби його програв,
Розплачувався б золотом за втрату.
А от для тої нічки я б і двічі
В Британію поїхав! Я й незчувся,
Як промайнула й виграла мені
Цей перстень.

- Постум* Не бреш. Мій діамант
Твердий.
- Якімо* А жіночка твоя — м'яка!
- Постум* Програв заклад, то не блазною — не жарти!
Затям собі: ми більш уже не друзі.
- Якімо* Ні — побратими! Це в угоді нашій
Записано. Коли б не ночував
Я в жіночки твоєї, ти ще міг би
Про докази питати. А тепер
Знай, що вона належала мені.
Ти це дозволив, а вона схотіла,
І з насолодою я вволив волю
Усіх. І витрав перстень.
- Постум* Доведи,
Що віддалась вона тобі, синьйоре,
І перстень — твій, і ось моя рука.
А ні — обріжуть цю балаканину
Мечі безжальні, мій і твій, щоб потім
Одного з нас не стало чи обох.
Мечі в крові валятимуться поруч.
- Якімо* Про те, що сталось, розповім так близько
До істини, як тільки зможу. Згодом,
Як сумніватимешся, все до слова
Присягою скріплю.
- Постум* Розповідай.
- Якімо* Спочатку — спальня. Щиро признаюсь:
Я в ній не спав! Коли тебе частують
Таким — хіба заснеш? Там гобелен
Розкішний. Шовк і срібло, а на ньому
Цариця Клеопатра з пишним почтом
Стрічає римського войовника:
Її галера, балдахін, човни,
Барвистий натовп, стяги та фанфари,—
Чудовий витвір рідкісних майстрів.
Все, як живе.
- Постум* Це справді так, але
Про гобелен міг я тобі сказати
Та й інші.
- Якімо* Перелічувать дрібниці?
- Постум* Від них залежить честь твоя.

- Якімо* Камін
 Жаркий в південному кутку. На ньому
 Діана, що купається, прекрасна,
 Роботи витонченої. Митець
 Хіба що мови не зумів їй дати:
 От-от дихне — і ворухнеться мармур.
- Постум* Це річ славетна, на вустах у всіх,
 Ти міг начутися про неї.
- Якімо* Стéлю
 Оздоблюють амури золоті.
 Забув додати про камін: обабіч
 Два срібні купідони пустотливо
 Од відблисків підморгують...
- Постум* Ії
 Улюбленці! Напевно, це тобі
 Як гостю, показали. То не доказ.
 Запам'ятав предмети, та й усе.
 Заклад твій програвий.
- Якімо* Ти зараз збліднеш.
(Дістає браслет)
 Ось це — ні, не торкайся! — впізнаєш?
 Поглянь-но ще раз: пречудова пара
 Твоєму персневі. Ось так!
- Постум* О боже!
 Дай подивлюся зблизька! Наче той,
 Що я подарував.
- Якімо* А я їй влячний
 За подарунок! Так, це той браслет.
 А як вона його з руки зняла
 І простягла: «Бери!» (Мені той жест
 Дорожчий, ніж браслет) і так, між іншим,
 Докинула: «Колишній подарунок».
- Постум* Зняла, щоб передав мені?
- Якімо* Про це
 Написано в листі?
- Постум* О ні, ні, ні!
 Все правда! Перстень твій.
(Простягає перстень)
Геть! Геть з очей!
 Цей діамант, неначе василіск,
 Мене злим оком пропікає! Честі

Нема там, де краса, і вмерла правда
У вихованні; а любов — повія,
Де поблизу є ще один мужчина.
Жіночі всі присяги і чесноти —
Ніщо! Все брехні! Брехні!!

Філаріо

Почекай!

Візьми назад свій перстень! Не програв
Його ти. Може, згублено браслет
Або підкуплена служниця вкрала?

Постум

А й справді! Так, лиш так тобі достався
Ії браслет. Дай перстень. Доведи,
Що з нею спав. Прикмети потайні
На тілі — от де доказ! А браслет —
Украдений безчесно.

Якімо

Присягаюсь

Юпітером: я брав його з руки
Твоєї жінки.

Постум

Він заприсягнув!

Ви чули? Він поклявся! Бо каже правду.
Той перстень — твій. Нізащо не могла
Згубить браслета. Не могли украсти
Ії найвідданіші, чесні слуги,
Для кого? Для чужинця? Ні, ніколи!
Вона товклася з ним; браслет при них
В час ігрища побрязкував. Ти їй
За нього заплатив ім'ям повії.
Бери ще й перстень до усіх чортів
У псяче тирлище!

Філаріо

Терпіння, пане!

Незаперечності нема тут!

Постум

Цитьте!

Вона з ним кліщилася!

Якімо

Може, вам

Ще докази потрібні? На груді
У неї родимка — коло соска,
Прегорда, що усілась там. За те
Дісталось їй від мене! Цілував
І, пересичений, знов голоднів.
Червона плямочка. Ти не забув?

Постум

Вона оповіщає іншу пляму,
Потворнішу, ніж пекло.

Якімо Далі?
 Постум Ні!
 Від арифметики твоєї нудить.
 Чи раз, а чи мільйони...

Якімо Присягать?
 Постум Не треба! Бо тепер уже й божися,
 Що не було цього, то не повірю.
 Уб'ю, коли брехатимеш, що ти
 Мені не вставив роги.

Якімо Не перечу.
 Постум Коли б мені потрапила до рук,
 Роздер би, розметав би! Так! Поїду
 В Британію! При батькові уб'ю,
 При всіх! Відразу!
 (Виходить)

Філаріо Він знесамовитів.
 Ти, бачу, виграв. Поспіши услід,
 Бо ще накоїть із собою лиха.

Якімо Я радий допомгти.
 Виходять.

СЦЕНА 5

Там само. Інша кімната.

Входить Постум.

Постум Невже усім судилось, щоб жінки
 Себе наполовину в нас вкладали,
 І кожен з нас — байстрюк? Поважний воїн,
 Мій батечко не знав, коли матусі
 Сторонній майстер потайним струментом
 Встругав мене... Вона була на людях
 Цнотлива! Як і ця, моя... О помсто!
 Та, що мене повздержливості вчила,
 Розкинулася хтиво перед іншим,
 Так що й старий Сатурн би розпалився,
 Узрівши це... Вона — я вірив — чиста,
 Сніг, сонцем не цілований! О грязь!
 З драгким Якімо! Менш, ніж за годину,

Мов ситий кнур, лиш хрюкнув і поліз
Без перепон! Наткнувся лиш на те,
Чого хотів... Те, замість заховати,—
Вона йому підставила. Невже
І я такий? Ні, ні! В чоловіках
Так не вигулюють гидкі пороки.
Брехня — з жінок; облесливість — від них;
Їх підступи; і хтивість — їхня, їхня!
І мстивість — теж, і марнолюбство — також;
Пижа і примхи, злоба і захланність;
Заласні мрії, наклепи, зрадливість,—
Всі вади ті, що мають імена,
Та безіменні, ті, що знає пекло,
Вони в жінках є всі або частково,
Ні, геть усі!
В самій розпусності жінки розпусні,
Хапливо переметливі. Хай світ
Це знає: змалювать, затаврувати
І мстити! Ні. Наплюй на нечисть подлу.
Нехай, як є, лишається їх кодрло:
Для них це найпекельніша покара.
(*Виходить*)

ДІЯ ТРЕТЯ

СЦЕНА I

Британія. Тронна зала в Цимбеліновому палаці.

З одного боку входять Цимбелін, королева, Клотен і вельможі;
з другого — Кай Луцій і вочеп.

Цимбелін Тепер скажи, чого бажає кесар.
Луцій Відомо, що славетний Юлій Цезар
(Про нього пам'ять не вмирає й досі
І житиме в віках.) скорив цей острів.
Касібелан, твій дядько, що його
Сам Юлій Цезар цінував за доблесть,
Погодився відтоді і довічно
З трьох тисяч фунтів срібла в рік данину
Платити Римові. Останнім часом
Вона затримується.

Королева

Що ж, не диво:

Її вже не платитимуть.

Клотен

Авжеж!

Який не є ваш кесар, він — не Юлій.
В британців є свій край і світ,
За те, що носимо носи, платити
Не хочемо, та й годі.

Королева

Незалежність

І славу предків ваших вінценосних,
Володарю й королю, оновить.
Ми, остров'яни, мужні від природи;
Наш край, немов Нептунів заповідник,
Оточує надійна огорожа —
Ревучі води й урвища скелясті;
А пливуні ковтають геть по щогли
Ворожі кораблі. Що Юлій Цезар
Тут воював — це так; та не про нас
Хвалився потім, що «прийшов, побачив
І переміг». Він (вперше у житті!)
Тікати мусив відсіля з ганьбою,
Побитий двічі; а його суденця
(Дитячі іграшки!) сердите море
Об скелі потовкло, немов крихкі
Шкарлупки, й розметало геть скіпки.
Тоді Касібелан хоробрий ледве
(О доле перемінлива!) не взяв
Самого Цезаря в полон. Звитягу
Британці святкували в граді Луда
Піснями та багаттями до хмар.

Клотен Яку там ще данину?! Наше королівство тепер
могутніше, ніж тоді, до того ж, як я вже сказав, більш не буде та-
ких Цезарів; хай і в інших орлині носи, але не ті пазури.

Цимбелін

Дозволь, сину, скінчити матері.

Клотен Є й серед нас багато таких, що поборюються, як
той Касібелан! Не кажу, що я такий, але руку маю. Данину!
А з якої речі? От як кесар заслонить від нас сонце рядниною чи
сховає місяць до кишені, тоді й почнемо платити йому за світло.
А за так, пане, ніякої данини. Щоб знали!

Цимбелін

Відомо: поки загребуший Рим
Данини тої не накинув, ми
І вільними були, і знать не знали
Захланних Цезаревих домагань,
Що зазіхалися на цілий світ.

Британському хороброму народу
(А він таким себе вважає) час
Скидати ярмо. Ми кесаря звістим,
Що для Британії закони склав
Мульмутій, предок наш, а Юлій Цезар
Їх перекроював мечем. Тепер,
Опору маючи у власній владі,
Відроджуємо нашу батьківщину,
Хоч це й розсердить Рим. Закони наші
Країні рідній дарував Мульмутій,
Що перший золоту прийняв корону
І титул короля.

Луцій

Жаль, Цимбеліне,
Що маю я на це тобі сказати:
Віднині ворог твій — наш Август Кесар,
Той, в кого королів підлеглих більше,
Ніж челяді у тебе при дворі.
Я оголошую його ім'ям
Війну й розорення тобі. Глядись:
То ураган нестримний! А від себе
За ширу зустріч дякую.

Цимбелін

Будь гостем
У мене, Луцію. Мені твій кесар
Дав титул лицарський; у нього я
Всі молоді літа служив. За ратні
Труди там удостоювався честі;
Ії не відберуть, покіль живу.
Ми не одні: Паннонія повстала,
Далмати піднялись — вони від нас
Не сміливіші.

Луцій

Це покаже діло.

Клотен Його величність король запрошує вас на учту.
Забавляйтесь у нас день, два і довше. А потім, як вернетесь для
іншої забави,— зустрінемо вас на нашому солоному узбережжі.
Виб'єте нас відтіля — буде ваше; а ні — британські ворони наклю-
ють собі з вас ласощів, от що!

Луцій Так, пане.

Цимбелін

Я знаю волю кесаря, а він —
Мою. Тепер запрошуєм ласкаво.

Виходять.

СЦЕНА 2

Інша кімната в палаці.

Входить Пізаніо, читаючи лист.

Пізаніо Вона — зрадлива? А чому не пишеш,
Яка потвора так на неї клепле?
О Леонате! Що то за чума
В твоє довірливе прокралась вухо?
Чіх наслухавсь ти речей отруйних?
Невірна? Ні! Карається за вірність.
На неї йдуть напасті, а вона
Таку достойну відсіч їм дає,
Що не під силу жінці, лиш богині.
Хазяїне! Твої талан і доля
Мізерні проти всіх її скарбів.
Тепер думки твої ще більш мізерні
Перед її чеснотами. Убить
Наказуєш, бо присягав на вірність?..
В ім'я добра і честі кров її
Мої умити має руки? Ні!
О ні! Була б то й найвірніша служба —
Я нелюдом не стану...
(Читає)

*«Поріши
У Мілфорді. Туди її мій лист
Закличе...»* О, який папір підступний:
Чорніший, аніж літери на ньому,
Таке приніс, усміхнено біленький!

Входить Імогена.

Вона. Мовчу.

Імогена Пізаніо, що чути?

Пізаніо Мій пан прислав листа.

Імогена Чого це — твій?

Найперш він мій, коханий Леонат.
Рука його. Коли б який звіддар
Зірки розпізнавав, як я ці букви,
Він прозирає би наскрізь все майбутнє.
То хай же дихають вони коханням,
Його здоров'ям, втіхою й печаллю
Розлуки, бо з її цілющих болів
Росте любов. Печаточко, впусти!

Спасибі добрим бджілкам — тим, що воску
Надбали на замок цей вірний; я,
Знімаючи тебе, молюсь не так,
Як бідні боржники: не виклик в суд,
А ніжну сповідь трепетно приймаю,
Вимолюючи в бога добрі вісті.

(Читає)

«Ні закони, ні гнів твого батька, якби він за-
став мене в своїх володіннях, не могли бути такими жорстокими,
як ти, найкоханіша, оживила б мене своїм поглядом. Повідомляю:
я в Камбрії, в Мілфордській гавані. Чини, як підкаже любов. А по-
ки що зичить тобі щастя той, хто лишився вірний своїй і твоєї при-
язи й любить тебе все більше. *Постум Леонат*».

Скоріш коня! Крилатого! Ти чуєш?
Він в Мілфорді. Біжи та розізнай,
Чи це далеко. Хай хтось цілий тиждень
Туди марудно плентається — я ж
За день домчу. Пізанію мій добрий,
Ти скучив за хазяїном, еге ж?
І хочеш — ні, не так, як я, ні, ні! —
Його побачити! Ти хочеш теж,
Але не так, а менше! Милосердий
Повірнику кохання, оглуши
Мене: де той благословенний Мілфорд,
Той ошасливлений уельський берег
Із гаванню такою? Тільки ж як
Нам звідси вибратись? І ще одне:
Як виправдати втечу при дворі,
Коли повернемось? Та спершу — їдьмо!
Не час придумувати виправдання,
Хай потім, у дорозі. А скажи:
Коли учвал, за день миль сорок зробим?

Пізанію Як двадцять миль від світу і до світу,
То забагато.

Имогена

Що ти, чоловіче!

Так шкутильгають ведені на страту!
Хіба не чув? На перегонах коні
Так швидко галопують до мети,
Що не встига надсипатись пісок
В арбітровій клепсидрі... Все бредня!
Біжи і накажи моїй служниці,
Хай хворою прикинеться й до батька
Відпроситься. А ти мені вбрання
Мерщій в дорогу роздобудь — просте,
Як у селянок.

Пізаніо

Пані, краще зважте.

Імогена

Ну, годі вже! Роби, як наказала;
Що тут, що там, що далі — все туман.
Скоріш уже б коневі в бік — острогу
І під копита мілфордську дорогу!

Виходять.

СЦЕНА 3

Уельс. Гірська місцевість із печерою.

Входять Беларій, а за ним Гвідерій та Арвіраг.

Беларій

Погожа днина — не сидиться дома,
У кого стеля низько, як у нас.
Ану, згинайтесь, хлопці, і на вихід!
Ось так — відважуйте поклін побожний
Ясному небу і сяйному сонцю!
Десь у палатах королів портали
Високі, мов для велетнів. Виходить,
Бундючний, навіть шапки не скидавши,
І не поклониться, пихатий, сонцю,
І світлу не помолиться... Хвала
Тобі, високе небо! Ми з печери
Не ображаємо тебе в гордині,
Як дехто із людей.

Гвідерій

Хвала!

Арвіраг

Хвала!

Беларій

Уже й на лови час. Ви, прудконогі,
Гайда у гори, я — на плоскогір'я.
Як будете ген там, відкіль я вам
Виднітимуся, мов маленька галка,—
Подумайте: хто карлик, а хто велет,
Усе від місця, де він став, залежить;
Згадайте, що казав я про князів,
Про війни та інтриги; про державу,
В якій лакейство, а не служба в шані,—
Тоді ви зрозумієте: жукові
В траві безпечніше, аніж орлу
Під хмарами; що живе в печері
Достойніше, ніж влєсливі лакузи,

Багатше, ніж продажні казнокради,
Й чесніше, ніж пихаті паничі,
Що чваньковито шелестять шовками —
В боргах по самі вуха.

Гвідерій

Ти усе

На досвіді пізнав, не те, що ми,
Як неоперені пташата: марим
Просторами й пригодами. Тобі
Спокійно й безтурботно тут, бо спокій —
Найбільше благо старості. А ми?
Немов відсиджуємось у в'язниці,
Мов лежні, що злякалися боргів.

Арвіраз

Коли постарієм, як ти,— що нам
Згадати у глуху негоду, в ночі
Грудневі, у печері дрижачи?
Здичавілі, ми вміємо одне:
Гасати в нетрях, як вовки й лисиці,
За живністю. А чи ж хоробрість в тім,
Що зловиш та уб'єш яке звіря?
Чи маємо хвалити цю печеру,
Неначе пташка, що співає в клітці?
Ні, гірше: ми немовбито на волі,
Але яка ж то воля!

Беларій

Знов своєї!

Бо не зазнали ви міського здирства,
Не мучилися у митарствах двору,
Що їх терпіти й кинути несила!
Там по слизькому пнуться й лізуть вище,
І хто зіп'явся — падає; хто пнеться —
Тремтить: от-от впаде; там ратний подвиг
Привиджується лиш як справа честі
Й героїства — гинуть там герої! Підлість
Могили дьогтем облива; добру
Злом платять; ба, мабуть, найгірш за все —
Примушують ще й дякувати злому.
Гей, хлопчики! А скільки то я сам
Зазнав напастей! Як мечі тих римлян
Мені пошрамували тіло, я
У війську славився. Сам Цимбелін
Любив мене з-поміж своїх найближчих.
Розрісся я, мов дерево крислате,
Обтяжене плодами. Аж ураз,
Одної ночі, буря чи грабіж
(Те, а чи інше — все одно) зірвали

Із мене листя, потрошили крону,
Оббили запашні плоди; zostавсь
Обчухраний сам на семи вітрах.

Гвідерій
Беларій

Непевна ласка!

Винен я не був
(Ви ж знаєте), та змовилося двоє
Негідників і понесли донос
Наклепницький до короля, мовляв,
Я в змові з римлянами. Довелось
Вигнанцем стати. Понад двадцять літ
Цей бескид — світ мій, всі мої маетки.
Тут чесною свободою багатий,
Я тільки сонцю поклоняюсь — більше,
Ніж в попередньому житті... Ну, хлопці,
Пора у гори! Балачки ці зайві
На ловах. От хто перший звірину
Вполює, той за старшого нам буде,
А двоє слугуватимуть на учті,
І не боятиметься з нас ніхто
Отрути, що чигає при дворах.
Та годі! Зійдемося он там, в долині.

Гвідерій і Арвіраг виходять.

Як важко пригасить природні іскри!
Не дума жоден з них: «Я — королевич»;
Вони давно для Цимбеліна вмерли;
Та й виплекані у низькій печері,
А пориваються у височінь.
Ім і в буденщині убогій нашій
Ввижається владарство... Полідор
(Що в Цимбеліна звався Гвідерій) мав би
Корону спадкувати... Боже мій!
Було, розповідаю про війну,
Присівши на ослінчику, а в нього
Вже й очі загорілися; весь — там,
В бою, й гука: «Я ворога звалив!
На карк йому ногою!» — і шока
Горить, чоло спітніло від напруги,
І ніби меч в руці... Молодший, Кадваль
(У Цимбеліна Арвіраг), бувало,
Наслухається тих оповідань —
І сам не свій... О! Щось уже сигнали!
Ох, Цимбеліне! Те відомо небу
І совісті моїй, що не по правді

Мене покривдив ти. Тому я викрав
Твоїх синів маленьких; відібрав
У тебе спадкоємців, як багатство
І честь мою забрав ти. Єврифіла,
Пестунка добра, матір'ю була їм —
Квітчають кожен день її могилу;
А я, Беларій, Морганом назвався,
За батька став... Там знов луна у горах.
(*Виходить*)

СЦЕНА 4

Поблизу Мілфорда.

Входять Пізаніо та Імогена.

Імогена Як прив'язали коней, ти казав:
Уже близенько. Мабуть, і матуся
Мене побачить не хотіла так,
Як я його! Пізанію, де Постум?
Чого так дико дивишся на мене?
Зітхаєш, зблід, тремтиш... Гей! Чоловіче!
Злякавсь, чи що? І мову відняло!
Отямся, бо й мені, не полохливій,
Ще серце розірветься. Говори,
Що трапилось? Що за папірець
Похмуро простягаєш? Ні, ти спершу
Всміхнися, як погожа в ньому вість,
Ба, як негожа — усміхайся теж!
Вже бачу: Постумове то писання!
Скажи: десь та Італія шахрайська
Його обплутала і він у скруті?
Та говори! Пом'якшуй же удар,
Бо як раніше прочитаю — вмру.

Пізаніо Читайте, пані, ви самі і знайте,
Що я найнещасливіший на світі.

Імогена

(*читає*)

«Пізанію! Твоя пані виявилася повією, невірною в шлюбному ложі. Кров мою отруїли докази її вини — не хисткі здогади, а свідчення, такі ж тяжкі, як мое горе, і непохибні, як має бути помста. Її ти, Пізанію, повинен здійснити заради мене, якщо та зрада не похитнула й твоєї вірності. Поріши її своєю рукою! Даю тобі нагоду в Мілфордській гавані, куди її закличе мій

лист. Якщо побоїшся покінчити і не впевниш мене, що все здійснив, тоді ти спілльник її безчестя і теж мені не вірний».

Пізаніо Не треба добувать меча: папір
Йй горло перерізає! Підлий наклеп —
То вістря, небезпечніше за меч,
Отруйніше, аніж гадюки нільські.
Його дихання, смрадне на вітрах,
По всьому світу стелеться, вражає
Владик, вельмож, і слуг, і цілі царства;
Ба, просякає землю до безодні
Могильних тайн... Що ж нам робити, пані?

Имогена Невірна в шлюбнім ложі! Що це значить?
Лежать без сну і думати про нього?
Чи плакати самотньо там до ранку?
Чи, ледь заснувши, бачити кошмари,
Мов з ним нещастя, і, в сльозах схопившись,
Вже не склепить очей? І все оце —
Невірність? Так?

Пізаніо Ох, що сказати вам, добра моя пані?

Имогена Невірна — я, а совість де?! Якімо!
Це ти чорнив його, немов негідник.
А то ж була все правда. Італійка
Якась там розмальована прилипла,
А я вже непотрібна. Як немодна
Одежина набридла! Розірвати!
Зняти золото — на іншу! О, присяги
Облудні ваші! Ти, мій муже, всіх
Знеславив зрадою своєю. Бачу:
Честь чоловіча — лиш блискуча блешня,
Для нашої сестри принада.

Пізаніо Пані,
Послухайте мене.

Имогена Через Енея
Брехливого не стали вірити чесним;
Фальшивий плач Сінона осквернив
Дитячі чисті сльози, знищив жаль
До істинно нещасних. Так і Постум:
Його відступництво вбиває довіру
До всіх! Хоч ти, Пізаніо, будь вірний —
Наказ свого хазяїна здійсни
І напиши: я покорилась. На
Меча. Сама вручаю. Простроми
Невинний дім мого кохання — серце.

Не бійся, там зосталося лиш горе,
Хазяїна твого нема — пішов,
Дарма леліяла, немов святиню.
Ну, убивай же! Був такий відважний,
А тут злякався?

Пізаніо Геть, залізо підле!
Не оскверняй руки!

Імогена А то чому?
Як не твоя рука мене уб'є,
Тоді невірний ти слуга, бо я —
Сама себе не смію: нам боги
Заборонили самогубство; сили
Не вистачить зламати заборону.
Вдаряй сюди, у серце! Наче піхва,
Воно покірно жде меча. Стривай!
Що тут на перешкоді? А! Листи
Від мужа вірного. Геть! Геть, невситні!
Вже годі вам на серці в мене грітись!..
Спокусники і зрадники! Дурна,
Вам вірила. Та хоч караюсь, мучусь,
Вам, зрадникам, ще гірше!
Я ж задля тебе, Постуме, отцеві
І королю моему непокірна,
Зневажила достойних женихів.
І то була не примха, а кохання,
Якого не знайдеш ніде. Як жаль
Подумати мені, що прийде час,
Коли тебе геть виснажить, знесилить
Ота, що віддаєшся їй. Тоді
Мене згадаєш болісно... А ти,
Пізаніо, будь чесним різником:
Звелів хазяїн — жде ножа ягниця.

Пізаніо З наказом тим я втратив спокій, сон.

Імогена Скоріше виконаєш — відіспишся.

Пізаніо Раніше хай осліпну від безсоння!

Імогена То нащо заманив мене сюди,
У даль таку, ще коней підірвали?
Вже спохватились при дворі, шукають —
Нема чого вертатися. Убий!
Націлівся — ну, будь же непохитний!
Жертвна лань стоїть перед тобою,
Щоб вмерти!

- Пізаніо* Ні! Щоб вигадати час
І згаяти зле діло. У безсонні
Багато передумалося; пані!
Ласкаво вислухайте.
- Имогена* Говори
Хоч до знемоги! Він мене назвав
Повією — безвинно зранив слух
Так глибоко і страшно, що ніщо
Не вразить більше. Говори!
- Пізаніо* Гадаю,
Вам краще не вертатися.
- Имогена* Авжеж!
Закликав, щоб убить.
- Пізаніо* Ох, ні, не те!
І вийде на добро, коли мій розум,
Як чесність, непохибний. Не інакше,
Як нашого хазяїна і вас
Ввели в оману. Там якась падлюка,
Ні — гадина підступна...
- Имогена* Куртизанка!
- Пізаніо* Ні-ні, не те, клянуся вам! В листі
Скажу йому, що виконав наказ
Та відішлю кривавий буцім доказ.
Ви зникли з двору, це також підтвердить
Мій звіт.
- Имогена* Але навіщо, добрий мій
Пізаніо?! І що мені робити?
Як жити? Де? Та й нащо те життя,
Коли я вмерла для мого мужа?
- Пізаніо* Як вернетесь у двір...
- Имогена* О ні! Нема
Ні двору там, ні батька, а нависло
Оте ніщо, тупе, вельможне — Клотен
З облогою гидкого залицяння.
- Пізаніо* Не там, то й не в Британії!
- Имогена* А де ж?
Хоча ті самі день, і ніч, і сонце
Усюди, а Британія — мала
Частина цілого, мов лебедине
Гніздо на лоні моря. Ти порадь:
Куди податися?

Пізаніо

Ласкава пані,
Вам світу не зав'язано. Узавтра
До Мілфорда посол прибуде римський
Кай Луцій з поштою. Підійдіть до них,
Ховаючи від зазіхань красу
Й ласкавість вашу в темний одяг тайни,
Тоді шляхи відкриються вам вільні
І ширші обрії. Собі на щастя
Ви зможете бувати й недалеко
Від Постумових друзів. Хай вони
Всю правду вам розкажуть.

Імогена

О! Коли б то
Зробити так! Хоч я і соромлива,
Але наважуся — нема в тім згуби.

Пізаніо

Тоді про те, що жінка ви й принцеса,
Забудьте, пані; геть відкиньте ніжну
Бентежливість (вона жінкам пасує,
Є їх природою). Ви — молодий
Зухвалий забіяка, запальний
І гострий на язик. Вам доведеться
Це ніжне личко гартувати на сонці
І в хуртовинах (ох, не тільки личко,
А й серце теж!); забути про оздобу
Й тонкі серпанки, що на них богиня
Позаздрила б...

Імогена

Не треба далі — я
Все зрозуміла! Вже я майже хлопець.

Пізаніо

Передусім — перевдягніться хлопцем.
У ті сакви, що ми в дорогу брали,
Для вас хлоп'ячий одяг я поклав —
Камзол, штани і шапку. Надягніть
Все те й тоді в подобі юнака
Явіться перед Луцієм з благанням
Гарячим, щоб узяв вас за слугу.
Скажіть, що ви співати й грати вдатні;
Ваш голосок у душу западе
Старому. Він людина чула й чесна,
То візьме неодмінно. Я ж подбаю,
Щоб вам багатство ваше слугувало.

Імогена

О ти, богами послана розрадо!
Я зважилась на все. У добрий час
Відвага предків хай додасть снаги.
Ходімо, мій Пізаніо!

Пізаміо

Я мушу

До двору поспішати, бо за вами
Й мене шукатимуть і запідозрять,
Що допоміг втекти... Ласкава пані!
Ось вам шкатулка, те, що королева
Мені дала. Там ліки; заболить
Всередині, а чи морська хвороба
Дійме — ковтніте трішки, то ураз
Полегшає. Ідіть перевдягайтесь,
Ставайте юнаком, і хай боги
Сприяють вам!

Імогена

Хай буде так! Спасибі!

Виходять.

СЦЕНА 5

Кімната в Цимбеліновому палаці.

Входять Цимбелін, королева, Клотен, Луцій
і вельможі.

Цимбелін Таке то! Хай щастить тобі, Кай Луцій!

Луцій Спасибі, владарю. Мій імператор
Наказує, тож мушу від'їжджати.
І як же тяжко на душі, що треба
Тебе вважати ворогом.

Цимбелін Народ
Не хоче римського ярма. Негоже,
Якби підданці більше, ніж король,
Про незалежність дбали.

Луцій Що ж, прошу
Призначити ескорт, щоб він провів нас
Дорогами на Камбрію, у Мілфорд.
Уклін її величності! Вам — теж.

Цимбелін Панове! Покладаємо на вас
Цю місію. Щасливої путі
Тобі, шляхетний Луцій!

Луцій
(до Клотена)

Вашу руку,
Добродію!

- Клотен* Останній дружній потиск,
Відтак вона ваш ворог.
- Луцій* Майбуття
Покаже переможців. Прощавайте!
- Цимбелін* Під вашою опікою, панове,
Достойний Луцій буде у путі
До переправи через Северн. Зичу
Всім щастя!
- Луцій і вельможі виходять.
- Королева* Він насуплений пішов,
І це нам робить честь.
- Клотен* Атож! Британці
Безстрашно висловили власну волю.
- Цимбелін* Він кесареві написав про все.
Час нашим колісницям та кінноті
Рушать, бо їхні грізні легіони
От-от ударять з Галлії.
- Королева* Не гаймось!
Гуртуймо наші сили!
- Цимбелін* Ми завчасно
Вже віддали такі накази, люба.
Скажи, а чом принцесу, нашу доньку,
Не бачили на учті в честь посольства?
Ми проголошуємо, що вона,
Обов'язки зневаживши, непослух
Виказує. Йй наше потурання
На шкоду йде. Гукнуть її сюди!
Придворний виходить.
- Королева* Не стало Постума, отож замкнулась
І рідко появляється. Хай часу
Цілющий плин pomoже йй. Благаю
Вас, владарю: не треба гострих слів,
Бо то істота ніжна: кожен окрик
Йй вражає, мов удар смертельний.
Входить придворний.
- Цимбелін* То де вона? І як посміла батька
Зневажити?
- Придворний* Владарю, там покої
Всі замкнуті й достукатись не можна.

Королева Мій пане!
Коли у неї ми були востаннє,
Вона уклінно вибачить просила,
Що нездоров'я їй не дозволяє
Щоранку батьку віддавати шану.
Благала передати тее вам,
А винна я: у клопоті, турботах
Забула.

Цимбелін Кажеш — замкнуто усе?
Давно не появляється? О небо!
Нехай мине нас те, чого найбільше
Боюся!
(*Виходить*)

Королева Синку, йди за королем!

Клотен Того Пізанію, її слуги,
Теж кілька днів не бачили.

Королева Скоріш!

Клотен виходить.

Так, так... Пізанію — їм вірний. Взяв
У мене ніби ліки і пропав.
Як він (дай боже!) наковтався тих «ліків»,
Туди йому й дорога! Тільки ж де
Поділася вона? Невже з відчаю
Й шаленості любовної гайнула
До Постума свого у Рим? Тоді
Це їй на безголов'я чи ганьбу.
А ми до нашої мети ще ближчі.
Чи так, чи так — не буде перепони
Носити нам Британії корони.

Входить Клотен.

То що там, синку?

Клотен Ясно — утекла!
Йдіть, мамцю, потішайте короля,
Бо він в нестямі мечеться й нікого
Не підпускає.

Королева Вже?! Я буду рада,
Коли ця ніч всі дні його покраде.
(*Виходить*)

Клотен Як я люблю й ненавиджу її!
Уся краса і велич в ній зійшлися

Так, щоб потьмарити жіноцтво наше;
Немов у кожної взяла найлілше
І сяє над всіма. За те люблю.
Але мене зневажила, кохає
Того плебея Постума і всі
Свої чесноти топче в бруд. За те
Ненавиджу її і прагну помсти,
Бо тільки дурень...

Входить Пізаніо.

Хто там? А-а! Це ти!
Крутієське падло, підійди-но ближче!
Скажи мені, чого ти тут никаєш?
Де пані? Чуєш?! Одне слово — ну?
Бо полетиш к чортам!

Пізаніо

Ласкавий пане!

Клотен

Ні! Де вона? Юпітером божуся!
Знай, звіднику: останній раз питаю!
Всі таємниці вивертай! А ні —
Я в тебе з серцем вирву їх! Кажі:
Вона з тим Постумом, підніжком, **хамом**,
Лакейською потворою?

Пізаніо

Мій пане,
Цього не може бути! Він же в Римі,
А наша пані недалеко.

Клотен

Де?
У мене ти не викрутишся, шкуро!
Що з нею сталося?

Пізаніо

О мій пресвітлий і ласкавий пане!

Клотен

Пресвітлий підлабузнику, кажи,
Бо буде тут тобі і суд, і вирок,
І смерть.

Пізаніо

Тоді, мій добрий пане, все,
Що знаю, розкажу, а більш не знаю,
Як тут написано.
(*Подає листа*)

Клотен

А ми побачим!
В самому Римі здожену! Під тронем
Самого кесаря!

Пізаніо

(убік)

Пан чи пропав!
Вона далеко. Хай собі читає
Та здоганяє вітра в полі.

Клотен

Гм!

Пізаніо

(убік)

Хазяїнові напишу, що вмерла,
А їй хай стелеться безпечна путь.

Клотен

Цей лист, він справжній?

Пізаніо

Певно ж так, мій пане.

Клотен Почерк Постумів — знаю його добре... Послухай, паскуднику! Якщо ти не будеш сволотою, а найретельніше роби-тимеш усе, що накажу я, і підеш на таку підлість, яка заманеться мені,— тоді я матиму тебе за чесного! Будь певний: тоді не забракне тобі ні моїх грошей, ні ласки.

Пізаніо

Ви такі добрі, ваша світлосте.

Клотен То що? Будеш служити мені — га? Коли так лип до злидня Постума, то тепер приставай до мене. Матимеш за що дякувати! Ну? Будеш зі мною?

Пізаніо

Буду, ваша світлосте.

Клотен Дай руку! На гаманець! Тепер от що: нема там у тебе якої одежі з колишнього хазяїна?

Пізаніо

Є, ваша світлосте, вдома. Те, що було на ньому, коли він прощався з нашою панією.

Клотен

Ото перший тобі наказ: збігай принеси той одяг — хутчія!

Пізаніо

Слухаюсь, ласкавий пане.
(Виходить)

Клотен «У Мілфордській гавані... чекаю...» Ех, не розпитав! Дарма, потім спитаю! Отам тебе й заскочу, підлий Постуме! Хай-но принесе ту одягу! Бо й досі вивертає душу, як вона тоді казала, що його дрантя їй миліше, ніж я сам, такий, як удався: здоровий, благородний, ширий і гарний із себе. Отож натягну його одяг, упіймаю її і згвалтую. Спершу в'ю його в неї на очах. Хай бачить, що зо мною не жарти, хай знає, як мене зневажати! Його — під ноги, поглумлюся над трупом, а тоді — ох, і жмену ж на ній охоту! Та ще, кажу, на зло, в його одежі, що така

Їй мила. А по всьому копну ззаду ногою — марш до двору! Рада була мене зневажати, то я радо помщуся.

Входить Пізаніо.

Це той одяг?

Пізаніо Той, ваша світлосте.

Клотен Давно вона подалась на Мілфорд?

Пізаніо Ще десь у дорозі.

Клотен Віднеси все у мої покої — це тобі мій другий наказ. А третє ось що: тримай язик за зубами і щоб ніде про це й не писнув. Будеш мені вірний — то я не поскуплюсь на ласку. Мені — у Мілфорд, на помсту. Здається, на крилах летів би. А ти гляди: щоб усе по совісті!

(Виходить)

Пізаніо З тобою жить по совісті і правді,
То безневинну чистоту окрав би,
Ту, що служити вірно їй поклявся,
Допоки житиму! Благословляйся,
Окрилена дорого, любій пані!
А дурень цей хай пада в спотиканні!
(Виходить)

СЦЕНА 6

Перед печерою Беларія.

Входить Імогена, переодягнена хлопцем.

Імогена Як я намучилась у цій одежі!
Втомилась, господи! Уже дві ночі
Сплю на землі, а зголодніла — **страх!**
Лиш наміром тримаюся самим:
Дійти до Мілфорда. Коли з гори
Ту гавань показав мені Пізаньйо,
Здавалось, близько. Йду — нема й **нема,**
Мов зсунулися гори й привалили
Мою розраду. На дорозі стрілись
Якісь два голодранці; розказали,
Як далі йти; невже вони збрехали?
Ні, вбогі не посміють: їх за те
Карають. То лише багаті брешуть
Безкарно, хоч брехня серед розкóшів
Бридкіша, а брехливі королі

Більш небезпечні, ніж безчесні злидні.
Ти теж такий, мій муже! Як згадала,
Забулись муки голоду: Диви:
Стежина до печери! Певно, сховок.
Там, може, є пожива. Попросить
Чи взяти? Ні, не можна! Тільки ж голод
Так дошкуля, що зважишся на все,
Бо ситий спокій плодить боягузів,
Жорстокі труднощі — жорстку відвагу.
Гей! Хто там є?! Озвись, як ти людина!
А як дикун — убий чи дай поїсти.
Агей!.. Мовчить... Ввійду сама з мечем.
Коли б то він боявсь меча, як я!
(Ховається в печері)

Входять Беларій, Гвідерій і Арвіраг.

Беларій На ловах нині, Полідоре, ти
Відзначивсь, тож за старшого нам будеш,
А я і Кадваль слугувати станем
Коло вечері. То умова чесна:
Більш потрудився — більша заохота.
Відпочивай, а ми — до куховарства.
Здоровий голод хай додасть смаку
Простій поживі, а спокійна втома
До сну нас заколише на твердому
Ніжніше від розпушених перин,
В яких не спиться ледарям. Привіт
Тобі, домірко наша тиха! Ти
Заждалася.

Гвідерій Втомивсь — гуде все тіло!

Арвіраг Я теж, а ще сильніше зголоднів.

Гвідерій Ходім в печеру, там лишилось м'ясо;
Покіль спечеться свіже, під'їмо.

Беларій Постійте!
(Заглядає в печеру)

Що я бачу: ніби фея
Казкова, безтілесна... Ні, людина,
Бо м'ясом нашим ласує.

Гвідерій Ну, батьку,
Що там таке?

Беларій На бога, хлопці! Ангел
Чи то небесної краси людина,
Хлоп'я безвусе.

Входить Імогена.

Імогена Люди добрі, стійте,
Мене не кривдіть! Перше, ніж зайти,
Лукав не раз я. Думав попросити
Або купити те, що я тут з'їв.
Повірте: я не злодій. Не чіпав
Там золота розсипаного, ні!
За м'ясо заплачу я вам — ось гроші,
Хотів вам їх лишити, помолившись
Із вдячністю за вас!

Гвідерій Ти що, хлопчиську!
Арвіраг Для нас що гроші, що сріблo, що злото —
То все сміття. Не ідолопоклонці
Ми тої нечисті!

Імогена Такі сердиті!
Коли мене за те вб'єте — ну що ж,
І так, не ївши, з голоду помер би.

Беларій Куди ідеш?

Імогена У Мілфорд.

Беларій Звати як?

Імогена Фіделе, пане. Родич мій зібрався
В Італію. Відчалювати буде
Із Мілфорда. Хотів з ним попрощатись.
В дорозі так охляв і зголоднів,
Що стриму не було і взяв чуже.

Беларій Ми, хлопчику, не скнари й не такі
Тверді й похмурі, як домівка наша.
Отож будь гостем. Бач — присутеніло,
Запрошуйте!

Гвідерій Чого так зашарівся?
Ну, чиста дівчина! Якби мені
Зустрілась де така — от залицявся б!

Арвіраг Е, ні. Що хлопець він, це краще — так,
Немов наш рідний братик по розлуці.
Підходь сміливіше сюди, до гурту,
Тобі ми друзі!

Імогена

(убік)

Друзі? Наче брата,
Мене приймають. От коли б і справді

Були вони сини мого батька
І прихистили так мене, щоб я
Була щасливо Постумові рівня!

Беларій

(убік)

Якась у нього на душі печаль.

Гвідерій

Як нам його розрадити?

Арвіраг

Віддав би

Усе, щоб він щасливим став.

Беларій

Послухай.

(Шепочуться)

Імогена

От де величчя істинне!

Замість дворів, палат, рабів — печера,
Щоб жить, як каже совість, і не знати
Нікчемства товкітливої юрби...

Нехай боги мене простять: хотіла б
Я справді стати хлопцем і лишиться
Із ними після зради мужа.

Беларій

Добре,

То патрайте скоріше дичину!

Хлопчино, йди до нас. Коли добряче
Всі повечеряєм, то й легше буде
Погомоніти разом. А як схочеш,
Розкажеш нам про себе.

Гвідерій

Йди сюди!

Арвіраг

Ти любий нам, як жайворові ранок,
Як ніч — сові.

Імогена

Спасибі!

Гвідерій

Ну, заходь!

Виходять.

СЦЕНА 7

Рим. Площа.

Входять двоє сенаторів і трибуни.

1-й сенатор

Ось кесарів указ у двох словах:
Оскільки регулярне римське військо
Приборкує паннонців та далматів,
А легіонам галльським не під силу

Британських проучить сепаратистів,—
Скликаються патриції та знать.
Призначений проконсулом Кай Луцій
Наказує, щоб ви, трибуни, зараз
Набір чинили. Кесареві слава!

Трибун То Луцій поведе на бритів?

2-й сенатор

Так.

Трибун Де він тепер?

1-й сенатор

У Галлії. Чекає
Набору вашого для легіонів.
Уже розписано когорти, й час
Рушать.

Трибун

Ми наш обов'язок здійсним.

Виходять.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

СЦЕНА I

Ліс коло печери Беларія.

Входить Клотен.

Клотен От я й недалеко від місця, де їм зустрічатися! Здається, все справді таке, як розписав Пізанію. А як пасує мені цей одяг! То чом і їй так не пасуватись? Кравець же приміряв, щоб той припасував. Бо, як то кажуть: кожна перед тим пасує, хто їй добре припасує. А в мене мірка — ого-го! Та й взагалі, признаюся без хвастощів (бо сам на сам удома перед дзеркалом оцінив себе): статурою я показніший від нього. Не молодший, зате кремезніший і куди багатший, і всі тягнуть за мною, бо й високородний, і незгірше знаюсь на державних справах, і в поєдинках удатніший. А та кручениця, як на зло, любить його — буває ж таке! Дарма! Через годину, Постуме, злетить твоя голова з пліч, а кохану твою погвалтую при тобі. Аж пір'я з тої одежі летітиме! Відшпарю, а тоді пожену до батька. Він, може, трохи й розсердиться, що я не панькався з нею, — дарма! Моя мамуся осідлала його норови, то все влагодить. Коня прив'язав я у сховку

добре, меч наготовів, а зараз — до діла. Дай мені їх, доле, в руки! Он там місце їхнього побачення — точно, як розказував той лобур. Не посмів же мені збрехати. .
(*Виходить*)

СЦЕНА 2

Перед печерою Беларія.

З печери виходять Беларій, Гвідерій, Арвіраг та Імогена.

Беларій

(*до Імогени*)

Захворів ти — лишайся у печері,
Чекай, аж ми повернемося з ловів.

Арвіраг

Пожди нас, брате! Правда ж, ми брати?

Імогена

Всі люди — браття: все та сама персть,
Хоч рангами і титулами різні,—
Всі прахом стануть. Щось мені сьогодні
Нездужається.

Гвідерій

Ви ідіть на лови,
А я побуду з ним.

Імогена

Чи я панятко,
Що ледве прихворіє, то вже й плаче?
Та й не такий слабий. Вам треба йти,
До звичних справ вертатися, бо людям
Ламати звички — то ламати все.
Мені не допоможете. Найкращі
Від цього ліки — самота і спокій.
Тож перебуду хворість сам. Повірте:
У вас нічого не займу й не вкраду,
А як помру, вам невелика втрата.

Гвідерій

Мені ти полюбився, наче рідний,
Неначе батько наш.

Беларій

Що? Що?

Арвіраг

Коли
У тому гріх, то я ще більше грішний,
Бо й сам гаразд не відаю, за що
Люблю його. Ти, батьку, сам казав,
Що розумом любові не збагнути.
Ото поставили б труну й спитали:

Кого покласти — батька чи Фіделе?
Сказав би: батька, а не це хлоп'я.

Беларій

(убік)

О, як багато важать кровні узи!
Величчя родить велич; боягузи
Розводять боягузів. Ласка й злоба,
Зерно й полова — то усе Природа...
Відчули, що не батько я... Але
Хто ж він? Оце-то диво дивне!
(До хлопців)

Сонце

Вже високо — ходім!

Арвіраг

Прощай, наш брате!

Імогена

Щасливих ловів вам!

Арвіраг

А ти одужуй!

Імогена

(убік)

Які привітні, щирі люди! Боже!
А скільки я наслухалась брехні
Облесної, що при дворі самі
Чесноти, скрізь же грязь. Аж бачу — ні:
У морі царственім — брудкі потвори,
Ясна форель — в річках, де дикі гори.
Як боляче і як на серці тяжко!
Ковтну-но ліків тих, що дав Пізаньйо.

Гвідерій

(до Арвірага)

...Відмовчується... Лиш мені признавсь,
Що знатного він роду.

Арвіраг

А мені —

Що він поневіряється за чесність.
Хай, каже, згодом більше розповім.

Беларій

Хлоп'ята, годі вам! А ти лишайся.

Арвіраг

Ми хутко вернемось.

Беларій

Скоріш одужуй,

Бо нам ти став немов за господиню.

Імогена

Хоч недоладно, треба ж помагати.
(Виходить)

Беларій

Отак би й завжди нам. Його батьки
Десь неабихто...

- Арвіраг* А співа, мов ангел!
- Гвідерій* А куховарить як! Порозкладав
Узорами приправи і підливу
Таку смачну приготував, неначе
В самих богів учивсь.
- Арвіраг* А як же грає!
Зітханья й усміх на його вустах!
Усмішками приховує зітханья,
А то зітханьями зніма усмішки,
Щоб від рожевої святині вуст
Летіли вітрові у подарунок
На море збурене.
- Гвідерій* В його душі
Немов переплітається коріння
Гіркогоря й терпкого терпіння.
- Арвіраг* Тож хай росте терпіння та заглушить
Потворну гіркоту, що труїть душу.
Терпке хай визріває на розраду
Йому солодким гроном винограду.
- Беларій* Ви вже йдете чи ні? Минає ранок.
Хто там?
Входить Клотен.
- Клотен* Де ж ті заброди?! От негідник!
Підвів мене. Ху! Марно находивсь!
- Беларій* «Заброди»? Це про нас. Знайомий голос.
Так ніби Клотен, королевин син.
Упізнаю, хоч стільки літ минуло.
Нас переслідують. Тікаймо!
- Гвідерій* Стійте!
Таж він один. Ви з братом роздивіться,
Чи близько ще кого нема — мерщій!
Я з ним зустрінусь.
Беларій і Арвіраг виходять.
- Клотен* Стій! Ти хто такий?
Чого тут швендяєш? Ти, певно, з тих
Гірських злодюжок, підлий рабе!
- Гвідерій* Ти
Мене вітаєш словом «раб»? Гляди,
Щоб я по-рабському й не відповів:
По пиці кулаком.

Клотен

Ах ти бандюга!
Злочинець підлий ти! Здавайсь!

Гвідерій

Кому?
Тобі? А ти — хто ти такий? Хіба
У мене руки гірші, ніж у тебе?
Чи серце холодніше? Що бряжчить
Язик твій, мов залізний, то не знак,
Що я тобі підлеглий.

Клотен

Ти, паскудо,
Хіба по одягу не впізнаєш?

Гвідерій

Коли тебе у люди вивів одяг,
Ти з роду кравчуків.

Клотен

Ні! Знай, нахабо:
Цей одяг шив не мій кравець.

Гвідерій

Тоді
По-доброму іди відсіль і дякуй
Тим, хто одягу дав тобі. Вже бачу:
Ти — дурник. А таких то й бити гидко.

Клотен

Не пащекуй! Тремти, поріддя хамське!
Хіба не знаєш, хто я?

Гвідерій

Скажеш сам.

Клотен

Я — Клотен! Дурень!

Гвідерій

Клотен? Двічі дурень!
Ну й налякав! Від чого ж тут тремтіти?
Сказав би «вуж», «павук» чи «жабеня» —
Було б хоч смішно.

Клотен

Ти позеленієш
Від страху! Королевин син я!

Гвідерій

Жалы!
Ти — горе матері.

Клотен

Що — не боїшся?

Гвідерій

Я поважаю та боюся мудрих,
А з дурників сміюся.

Клотен

То здихай же!
Спочатку порішу тебе, а потім
Тих двох, що дременули звідси. Завтра
Настромлять ваші голови на палі
У граді Лудовім. Здавайся, хаме!

Виходять б'ючись.

Входять Беларій і Арвіраг.

Беларій Ніде нікого.

Арвіраг Ані душі! Ти, певно, помилився.

Беларій Навряд: мені у пам'ятку віддавна
Той вид пихатий, і хаплива мова,
І вигуки. Ні, все-таки це Клотен.

Арвіраг Ми тут їх залишали. Може, брат
Порозумівся з ним? Він, кажеш, лютий.

Беларій Так, з тих недоумків, що їм бракує
Завбачливості й страху. Глянь: он брат.

Входять Гвідерій, несе голову Клотена.

Гвідерій Дурило несусвітне був той Клотен,
Пустий капшук! Із нього й сам Геракл
Не натрусив би мозку ні на гріш.
Якби не я його, то він мене
Як стій убив би.

Беларій Що ти наробив!

Гвідерій Як — що? Якомось Клотенові зрізав
Трухляву гичку з пліч, щоб не варнякав,
Мовляв, він син вельможний королеви,
А ми — бандюги й зрадники! Ще й клявся,
Що голови усім нам постинає
Із пліч (де, дякувати богу,
Вони ростуть) і виставить на зрище
У Лудовому граді.

Беларій Нам кінець.

Гвідерій Ні, батечку! Нам нічого втрачати,
Окрім життя, яке він хотів узяти.
На жаль, закон не захищає нас...
Але чому пихата купа м'яса
Тут виступає як суддя і кат?
Лише тому, що ми поза законом?..
Нема там ще кого?

Беларій Нема. Але
Навряд сюди одного занесло.
Який не пришелепуватий, сам
Не зміг загнатися у даль таку
Без супроводу. Може, при дворі

Хто бовкнув, ніби в горах зріє сила
Озброєних утікачів від панства?
Він те почув і кинувся учвал
(Це так на нього схоже!) на розправу?
Не сам — за ним женеться охорона,
Охвістя ще лютіше голови.

Арвіраг Ет, буде вже, що буде!
А буде те, що хоче доля. Брате,
Ти гідний похвали.

Беларій Так не хотілось
На лови нині... А тут ще Фіделе
Хворіє...

Гвідерій Клотен кинувся з мечем
Мені до горла — що було робити?
Я вихопив той меч і ним відтяв
Пусту макітру. Кину у струмок
Під бескидом, нехай собі пливе
До моря та розповідає риbam
Про Клотена — синочка королеви.
(*Виходить*)

Беларій Ох, це нам не минеться!.. Жаль — не вернеш.
Хоча тобі відвага й до лица,
Ти накликаєш помсту і покару.

Арвіраг Люблю тебе по-братньому, а заздрю:
Чому то не мені дістався Клотен?
На мене хай чигала б їхня помста.
Ми тим карателям покажем, хто ми.

Беларій Так... На сьогодні досить ловів! Годі
Вам нерозумно головами гратись.
Іди в печеру та готуй обід
З Фіделе разом. Я тут піджду
На Полідора.

Арвіраг Бідний наш Фіделе!
Щоб на лице йому вернуть рум'янець,
Не пожалів би я спустити кров
Із сотні Клотенів — і ще хвалився б,
Який я милосердий.
(*Виходить*)

Беларій Богине щедра, матінко Природо,
В цих юнаках твоя явилась велич.
Вони — то наче ніжний вітерець,
Що тихо пестить пелюстки фіалки,

А то — немов нестримний ураган,
Що гне і трощить вікові дерева.
Дивуюся, як королівська кров
Нуртує в них: не завчена шляхетність,
Не бачені владарювання й честь
Прокинулися. Тільки що ж віщує
Поява Клотена у цих краях?
І що накличе смерть його?

Входить Гвідерій.

Гвідерій

Де брат?
Жбурнув я Клотенів пустий гарбуз
Із кручі в бистрину. Похилитавсь він
До матері з новиною, а тіло
Чекатиме у нас...

Лунає урочиста музика.

Беларій

Цить! Чуєш? Грає!
Там Кадваль. Боже! Нащо ж він узяв
Мій інструмент?

Гвідерій

Де брат? Удома?

Беларій

Так,
Він же в печері.

Гвідерій

Знов скорботні звуки!
До чого це? Відколи вмерла мати,
Не гоже нам торкатись струн — інакше
Дорослі стали б, як причинні й діти,
Без приводу чи плакати, чи радіти.
Невже брат став причинним?

Появляється з печери Арвіраг; несе Імогену, ніби померлу.

Беларій

О, поглянь!
Ми докоряємо, а він виходить
З причиною печалі ув обіймах,
Як докір нам!

Арвіраг

Померло пташеня,
Яке ми так любили! Хай би я
Не був повік ні молодим, ні дужим,
А зразу став кульгавим кволим дідом,
Ніж бачити таке!

Гвідерій

Лілеє ніжна!
О, краще б ти буяла навесні

И зів'ялою голівкою не никла
У брата на руках!

Беларій

Гірка печалел!
Хто зміряє глибинь твою? Хто вкаже
Суденцеві нещасному, де гавань?
Одним богам те, хлопчику, відомо,
Який би з тебе виріс муж. Я знаю,
Що ти, тендітний цвіте, вмер з печалі.
Яким застав його ти?

Арвіраг

Бездиханним,
Усміхненим. Немов не смерті спис
Вразив його, а мушечка крильцем
У сні торкнулась. Щічка при долоні...

Гвідерій

Де?

Арвіраг

На долівці. Рученя відкинув
Ось так. Я думав — спить, і вже почав
Скидати чоботиська в себе з ніг,
Аби не гупали.

Гвідерій

А й справді — спить...
Коли помер, могила стане ложем,
І ніжні феї берегтимуть тіло
Від тліну!

Арвіраг

Поки не минуло літо,
Квітчатиму твою сумну могилу,
Фіделе. Хай первоцвіт, наче личко
Твоє бліде, і голубі дзвіночки,
Мов жилочки, і подих пелюсток
Троянди лісової, все про тебе
Нагадує нам. Прилетить вільшанка
І принесе у дзьобику свій жаль,
Як докір збагатилим спадкоємцям,
Що без жалю лишають запустілі
Могили батьківські. Не стане квітів —
Пухнастий мох...

Гвідерій

Благаю, брате, годі!
Розчулені слова жінкам пасують,
А нам — не милуватися красою,
Коли обов'язок скорботний кличе
Обряд здійснити похоронний.

Арвіраг

Ховати будем?

Де

Гвідерій Коло Єврифіли,
Матусі нашої.

Арвіраг Гаразд. І пісню
Ту саму заспіваєм похоронну,
Хоч від змужніння наші голоси
Ламаються, і замість «Єврифіла»
Проказуватимем «Фіделе».

Гвідерій Брате,
Не можу — душать сльози. Ти оди
Співай, я тільки прокажу слова,
Бо недоладжі співи похоронні —
Немов нещирі молитви у крамах.

Арвіраг Тоді прокажемо удвох.

Беларій Велике
Нещастя менші заслонило. Ми
Про Клотена забули. Він же, хлопці,
Був сином королеви. І хоча
Прийшов до нас як ворог, так за те —
Не забуваймо — заплатив життям.
Що правда, з тіл вельможних і убогих
Однаковий по смерті тлін і прах,
Проте шаноба, сьогосвітній ангел,
Вельможних стереже і після смерті.
Наш ворог принцом був. Нехай його,
Як ворога, убито, — поховаймо
Як принца.

Гвідерій Що ж, неси його сюди!
Коли вже тіло мертве, то дарма
Чие воно — Аякса чи Терсіта.

Арвіраг А поки принесеш, ми похоронну
Прокажемо удвох.

Беларій виходить.

Ти, Полідоре,
Почни, і я з тобою.

Гвідерій Спершу, Кадваль,
Його покласти мусим головою
На схід, як батько вчив.

Арвіраг Гаразд!

Гвідерій Ось так.

Арвіраг Тепер проказуй.

ПІСНЯ

- Гвідерій* Вже не бійся влітку спеки,
Ані взимку хуртовини.
Відробивсь, вернувсь додому,
Заробіток на руках.
Королевичі й сіроми —
Всі обернуться у прах.
- Арвіраг* Вже не бійся гніву сильних,
Переслідування владних,
Не турбуйсь про одежину,
Ні про хліб, ані про дах.
Дуб могутній і травина —
Все обернеться у прах.
- Гвідерій* Вже не бійся блискавиці
Арвіраг І страшного реву грому.
Гвідерій Ница злоба хмарночола
Арвіраг Чи облесність на вустах,
- Всі разом* Юність рвійна, старість квола —
Все обернеться у прах.
- Гвідерій* Хай не займають чари,
Арвіраг Хай обминають примари,
Гвідерій Хай чорні мряки не ходять,
Арвіраг Хай вовкулаки обходять.
- Всі разом* Спочивання у могилі,
Спогадання вічно милі.
- Входить Б е л а р і й з тілом Клотена.
- Гвідерій* Завершилося... Клади його ось тут.
Беларій Там квіти й зілля запашне. Вночі
Ще принесем. Окропимо росою
Вас, що цвіли, мов квіти, і зів'яли,
Як перев'яне пагіння живе,
Що вас укрило. Станьмо на коліна.
Своє відраювавши й відстраждавши,
У землю повертаєтесь назавше.
- Беларій, Гвідерій і Арвіраг виходять.

(прокидається)

Еге ж — на Мілфорд... Повернуть он там,
За деревом? Спасибі! Недалеко?..

А хай йому лихий! Іще шість миль?

Спозаночі іду. На нині досить.

Приляжу тут... Ще з кимось? Ні — сама!

О господи!

(Бачить Клотенове тіло)

Квітки віщують радість.

А сниться мрець кривавий — то на клопіт.

Втомилася — ніяк не відісплюсь.

Раніше марилось: лісовикам

В печері помагала, і вони

Мене жаліли... Все то маячня,

Що мозок виплітає із нічого

І розпускає у ніщо. Вже й очі

Від сплутаних думок осліпли. Страшно,

Коли таке ввижається! Невже

Нема на небесах і крихти жалю?

На макову зернину? Ні, нема!

Мана не відступає, хоч не сплю.

Вона в мені й ось тут, переді мною:

Це тіло обезглавлене і одяг —

О боже! Постумів!.. Гераклів стан...
Меркурієві ноги... і рамена

Могутні, мов у Марса... Де ж лице

Юпітерове?.. Як?.. Нема?.. Страхіття!..

Богів хіба вбивають?.. Хай прокльони,

Що їх на греків вилила безумна

Гекуба і мої прокляття разом

Впадуть на голову твою, Пізаньйо!

Писати і читать листи — це підступ!

Іх підробив Пізанію проклятий

І з Клотеном-недолюдом у змові,

На царственному кораблі зрубав

Найвищу щоглу. Постуме! Коханий!

Де ж голова твоя? Вразив не серце,

Убивця голови не пощадив!

І як це так: Пізанію — і Клотен?

Злигалися запродаństwo і злоба —

Це не мине так! Ох, це не мине!

Ще й ліки дав і запевняв — цілющі.

Від них мені недарма світ померк!

Все скоїли Пізанію і Клотен...

Дай, милий, в кров твою вмочити руки
Й лице пополотніле обагрити.
Хай світ на нас вжахнеться! О-о-о! Мій муже!
Входять Луцій, воєначальники, офіцери і во-
рожбит.

Воєначальник До них уже пристали легіони
Із Галлії. Протоку перепливши,
Наказ твій виконали й дожидають
У Мілфорді. Всі кораблі вже тут.

Луцій Які ще вісті з Риму?

Воєначальник Там сенат
Звернувся до осадчих і дворян.
Тож бойові загони добровольців,
Людей хоробрих, до війни охочих,
Сюди рушають. Їх веде Якімо,
Молодший брат Сіенни.

Луцій Скоро будуть
У нас?

Воєначальник Із першими вітрами.

Луцій Так.

Заповідається усе на добре.
Віддать накази, хай муштрують військо
Посилено!
(До ворожбита)

Тепер скажи, шановний,
Що вішого наснилося?

Ворожбит

Видіння
Було мені опівночі. Боги,
Власкавлені молитвою й постом,
Орла ширококрилого явили.
Той птах Юпітерів, знамення Риму,
Летів із Півдня ситого на Захід
І в надвечірньому промінні сонця
Розтав. Це нам віщує перемогу,
Якщо мої гріхи не похибнули
Тлумачення.

Луцій Хай ще подібне сниться
І справджується. Стійте! Що я бачу!
Звалили дерево, зрубали крону
І витвора шляхетної природи,
А поперек його простягся паж —
Чи то помер, чи спить? Ні, певно, мертвий,

Бо спати на мерцях протиприродно.
Переверніте горілиць!

Воєначальник

Живий!

Луцій Тоді про все нам розповідь. Юначе!
Що скоїлось? Видовище таке
Саме до нас волає: хто був той,
Що, мертвий, став живому узголів'ям?
Хто так понівечив його природу?
Хто ти?

Імогена

Ніхто. Жадаю стать нічим.
А це — мій пан, хоробрий і шляхетний
Британець, жертва розбишак. Був добрим
До мене. Більш таких ніде не буде,
Хоча б у всіх краях питав і плавав,
І найвірніше слугував.

Луцій

Юначе!

Твоя скорбота нас вражає більше,
Ніж кров твого хазяїна. Скажи:
Як звать його було?

Імогена

Рішар дю Шан.

(Убік)
Невинну цю брехню нехай боги
Простять мені.

Луцій

Як звать тебе?

Імогена

Фіделе.

Луцій

Ім'я промовисте! Ти й справді вірний.
А може, схочеш слугувать мені?
Наказуватиму тобі не більше,
Але любитиму не менш. Сердечність
Твоя — мов імператорська порука.
Іди за мною.

Імогена

Я піду, мілорде,
Але раніше — так велять боги —
Я тіло панове од мух сховаю
В могилку, скільки вигребу руками,
І заклечаю рясно. Потім стану
Проказувать багато молитов.
Коли вже виплачуся й розпрощаюсь
Із ним — піду за вами. Поможіть
Мені.

Луцій

Юначе добрий, я за батька,
Не за господаря тобі рад стати.
Ви, друзі, зважте: цей юнак нас учить
Обов'язків вояцьких. Он в долині
Галявина видніє вся в цвіту.
Мечами викопаймо там могилу
І заховаймо з шаною це тіло
По твому, хлопче, слову. Ти ж затям:
Живий — живе гадає. Годі плакати.
Ще буде радісна за втрати плата.
Виходять.

СЦЕНА 3

Кімната в Цимбеліновому палаці.

Входять Цимбелін, вельможі і Пізаніо.

Цимбелін

Так, ще піди й дізнайся, як там з нею.

Один з вельмож виходить.

За сином побивається, горить,
Безтямна, у пропасниці. Отак
Звалилися на нас небесні кари:
Моя утіха Імогена зникла,
І королева при смерті, а тут
Війна загрожує. Тепер згодився б
Син королевин Клотен, — так і той
Пропає. Як тяжко на душі!
(До Пізаніо)

А ти

Про нашу доньку знаєш більше всіх —
Та прикидаєшся ягням невинним?
У ката на тортурах заговориш!

Пізаніо

Життя своє покірно віддаю
На ласку вашої величності. Де пані?
Коли вона повернеться? Не знаю.
Повірте чесному слугі.

1-й вельможа

Владарю!

В той день, коли її не стало, він
Був тут. Отож підтвердити наважусь,
Що каже правду; та й слуга він вірний.

А Клотена розшукуем ретельно
І знайдемо.

Цимбелін

Тяжкі часи настали!

(До Пізаніо)

Тебе відпустим до пори. Гляди ж:
Злукавив чи збрехав — не жди пощади!

1-й вельможа

Дозвольте доповісти: легіони
Із Галлії та римські ополченці
Наш берег захопили.

Цимбелін

Ох, чому

Нема зо мною королеви й сина,
Як нас біда заскочила?

1-й вельможа

Владарю,

Полки британські нетерпляче ждуть
Наказу рушити й зіпхнути в море
Напасників. Там наших збройних сил
Все прибуває.

Цимбелін

Дякую. Рушаймо

Назустріч часові. Нам не страшні
Заброди італійські, тільки душу
Ятрить родинне лихо. Що ж, ходім!

Цимбелін і вельможі виходять.

Пізаніо

Ні слова від хазяїна, відколи
Писав йому, що Імогена вбита...
Від неї ні словечка, хоч збиралась
Не гаятися з вістями... Пропав
Вельможний Клотен безвісти... Так небо
Людьми керує, мовчазне. А я,
В безчесті чесний, у брехні правдивий,
Дійшов до краю. Вибухла війна —
Своїй вітчизні збройно послужу
На славу. Проясниться все колись,
Бо вміє доля правити всесила
Човнами без стерна та без вітрила.
(Виходить)

СЦЕНА 4

Перед печерою Беларія.

Входять Беларій, Гвідерій та Арвіраг.

Гвідерій Кругом гармидер, галас.

Беларій Утікаймо!

Арвіраг То не життя — тікати і ховатись
Від боротьби та від пригод.

Гвідерій І що
Чекає нас, відлюдьків? Ми для римлян
І для британців вороги — уб'ють,
А ні — візьмуть, як лісових злодюг,
Собі за посіпак і вб'ють по тому.

Беларій Благаю, хлопці, вас, гайда у гори!
Не по дорозі нам із королем.
Смерть Клотена ще наведе на слід
Криївки нашої. Британська варта
Вам, новачкам, суворий вчинить допит,
Все викриється, й нас чекає страта.

Гвідерій Хто зна! Та в час такий тобі не гоже,
А нам вже й соромно ховатись далі.

Арвіраг Коли долине ржання римських коней
До короля, дим римських таборів
Ударить в ніздрі — буде не до нас
Йому і челяді.

Беларій Ой хлопці, ні!
Мене у війську знають. Зважте: Клотен
Запам'ятався, хоч і був малим
У ті часи. Та й Цимбелін не вартий
Моєї дружби й вашої любові.
Дичавієте тут — з його вини.
Ви, замість процвітати серед рівні,
Чорнієте на сонці у спекоту
І замерзаєте у лютий холод,
Обшарпані.

Гвідерій Як так — не варто й жити!
Пусти до війська, батьку! Там ніхто
Нас, молодих, не знає. Ти — старий,
Що їм до тебе?

Арвіраз

Сонце буде свідком —
Іду до наших! Не пролив я крові,
Не бачив, як вмирають,— тільки й того,
Що зайченят тремтячих та косуль
Лякливих. Я ні разу не пришпорив
Коня залізом лицарським; стидаюсь
Святого сонця, що проміння лле
На мене, непомітного сірому.

Гвідерій

Клянуся небесами, я також
Піду до наших, як благословиш,
І стану певним воїном; а ні —
Нас жде у цій війні непевна доля.

Арвіраз

Аміль! Я — з братом.

Беларій

Вже як, хлопці, ви
Життя не ціните, то що лишилось
Мені, недобитку старому? З вами
І я піду. Коли за батьківщину
Складете голови — і я загину.
(Убік)
Кипить їх царська кров і рветься в бій.
Супроти урагану я слабій.

Виходять.

ДІЯ П'ЯТА

СЦЕНА 1

Поле між британським і римським таборами.

Входить Постум з окривавленою хустиною.

Постум

Скривавлена! От що мені лишилось!
Бо сам того жадав. Чи то усі
Чоловіки своїх жінок вбивають,
Що від мужів достойніші в сто крат,
За слабощі хвилинні?.. Ох, Пізаньйо!
Не всюди й найвірніші слуги вірні,
А тільки там, де правда. Ви, боги,
Якби мене хотіли покарати
За всі мої гріхи, не допустили б

До цього. Імогену вберегли
Від муки каяття, а я, нещасний,
Більш вартий вашої покари, мучусь.
Її у гніві вбито, бо любов
Нещадна до гріха... Хто ж вам нелюбий,
Тим дозволяєте грішити знов
І знов усе потворніше, щоб потім
Собою гидували. Імогену
Взяли собі, а я, по вашій волі
Її убивши, з римським ополченням
Прийшов пустошити її державу.
Ні! Мир тобі, Британіє. Убивця
Твоєї королівни не завдасть
Ще ран тобі. Хай знають небеса:
Я поскидаю італійський одяг,
Щоб у лахмітті брита-селюка
Боротись проти римлян і загинуть
За тебе, Імогено. Все життя
До подиху останнього — тобі.
Сконаю невідомий, ні жалю,
Ані ненависті не гідний. Люди
Нехай мене не за ім'я чи шати,
А за хоробрість стануть шанувати.
А ви, боги, мені даруйте силу,
Щоб міг явити я не блиск, а діло.
(Виходить)

СЦЕНА 2

Там же.

Входять з одного боку Луцій, Якімо і римське військо; з другого — британське військо і позаду одягнений у лахміття Постум Леонат. Марширують уздовж сцени й виходять. Шум битви. На сцену вбігають Якімо і Постум, б'ючись. Постум долає Якімо, роззброює його, відпускає й виходить.

Якімо Тягар вини, що розриває груди,
Мене знесилив. Я у цій країні
Обмовив королівну. Тут за злочин
Мені й повітря мстить. Уже й нікчемний
Мужик, що зброї і не бачив, з мене,
Потомственного лицаря, і з честі
Мойого роду люто насміявся!

Британіє, якщо твої дворяни
Його переросли, як він мене,
То нас поразка й кара не мине.
(*Виходить*)

Бій триває; Цимбеліна беруть у полон; британці втікають. Вбігають Беларій,
Гвідерій і Арвіраг.

Беларій Спиніться! Стійте! Стійте! Там за нами
Британія підводиться, а вас
Пойняв мерзенний жах!

*Гвідерій,
Арвіраг*

Куди ви?! Стійте!

До бою! Гей!

Вбігає Постум і підтримує британців. Вони відбивають Цимбеліна і виходять. Входять Луцій, Якімо та Імогена.

Луцій

(*до Імогени*)
Тікай скоріше далі від різні!
Де друг, де ворог — все змішалось. Б'ють
Свої своїх.

Якімо

Прийшла підмога британцям!

Луцій

Не сподівались. Треба відійти
Й навести лад. А ні — то утікати.

Виходять.

СЦЕНА 3

Інша частина поля.

Входять Постум і британський вельможа.

Вельможа

А ти не звідти, де нас завернули?

Постум

І ви тікали теж?

Вельможа

Було й таке.

Постум

Вини у тім нема, якщо здавалось,
Що битву програно й пропало все.
Нас небо врятувало. Короля
Взяли в полон, а військо геть побігло
Яругою вузькою. Вороги,
Роз'юшені, засапані в погоні,
Не поспівали піднімати мечі.
Хто падав мертвий, хто — в кривавих ранах,

А хто — зі страху. Загатили трупом
Вузьку яругу. Тільки боягузи,
У спину зранені, втекли вмирати
З ганьби.

Вельможа

Де ж та яруга?

Постум

Там, за полем:

Біжиш — не звернеш. З цього й скористався
Якийсь старий сивобородий воїн.

(Він, певно, у бувальцях побувавши,
Прийшов віддати життя за батьківщину).

Став попереки, а з ним — два юнаки,

Тендітні, ніжнолиці, хоч на вигляд

Мов хлопчачки сільські, — як закричать:

«Гей! Стійте! Стійте! Стійте! Не британці,

А лиш зайці вмирають з переляку!

Тікаєте собі на безголов'я!

Спиніться! Бо не римляни, а ми,

Як звірі, з вас звірячий виб'єм страх!»

Утрьох (хоробрих трое на війні

З трьох тисяч боягузів поглумляться)

Вони вигукували «Стійте!» в гніві,

Що міг би й мичку обернуть на меч.

Тоді поблідлі з переляку лица

Пойняв рум'янець сорому. Хоробрість

Вернулася до тих, що вже втікали

За іншими (бо приклад страхопудів —

То лихо у бою). Враз обернулись

І, наче леви, грізно заревли

Та огризнулися. Погоня римська

Спинилась, приголомшена. А потім

Тікати стала. Ті, що нас терзали,

Немов орли — курчатами назад

Метнулись перелякано. Тоді

Отямилися й наші боягузи.

Як моряки на кораблі голодні

Збунтуються — з'їдять усі припаси,

Отак вони свою ганьбу і страх

Помстить на ворогах жадали. Боже!

Як били римлян драпачі ті самі,

Що хвилю тому десять від одного

Тікали, топчучи товаришів!

Тепер вже кожен з них, убивця лютий,

Для двадцятьох став катом — не людина,

А звір війни.

Вельможа

Це дуже дивне діло:
В яру вузькому дід?.. І двоє хлопців?..

Постум

Коли самі на подвиги не вдатні,
То не дивуйтеся, а просто вірте
І заримуйте недотепний віршик
На згадочку собі. Хоча б такий:
«Дідок і двоє хлопців врятували
Британію від римської навали!»

Вельможа

Не гнівайся!

Постум

Ні, я шукаю друзів
У натовпі вельможних боягузів;
Бо хто не дався ворогу в наругу,
Такий мені не схоче бути другом.
Диви, як з вами потягло на рими!

Вельможа

Чого нам сердитись? Бувай здоров!

Вельможа виходять.

Постум

Тікає далі. Теж мені вельможа:
Сам з бою, а мене пита про бій!
Вони кивали п'ятами, завзято
Рятуючи — не край, не честь, а шкуру,
І тисячами гинули. А я,
Заклятий горем, рвавсь назустріч смерті,
Туди, де хряскала її коса,—
Все марно! А чаїться ж костомаха
І в теплих ложах, і в солодких трунках,
В підлесній мові — не в самих мечях!
Знайду її: знов римлянином стану,
Нехай хапає перший-ліпший брит,
Розпалений і вражений різнею
Вояцтва кесаревого; за неї
Нехай розплата упаде на мене:
Чи тут, чи там — життям — за Імогену.

Входять двоє британських старшин і воїни

1-й старш.

Хвала богам, вже Луція взяли.
У війську чутка, що той дід з синами —
То ангели.

2-й старш.

Був з ними ще один,
Не менш хоробрий, з вигляду жебрак.

1-й старш. Теж гомонять про нього всі, але
І він, і ті всі трое зникли. Стій!
Ти — хто?

Постум Я — римлянин.
Якби всі наші били вас, як я,—
Один би не лишивсь на бойовищі.

2-й старш. Скажений пес. Узять його! Щоб жоден
До Риму не доповз розповісти,
Як наші круки падло це клювали.
А ще пишається, немов вельможний!
Ведіть до короля.

Входять Цимбелін, Беларій, Гвідерій, Арвіраг, Пізаніо і полонені римляни. Старшина підводить Постума до Цимбеліна, і той передає його тюремникамів.

СЦЕНА 4

В'язниця.

Входять Постум і двоє тюремників.

1-й тюремник Ось так! Стриножили — тепер не вкрадуть.
Иди пасись!

2-й тюремник Атож, коли голодний!

Тюремники виходять.

Постум Привіт, кайдани рятівні! Я з вами
До вимріяної свободи ближчий,
Аніж подагрик. Той роками стогне,
Аби минала рятівниця-смерть,
Що має ключ до всіх замків на світі.
А в мене лихо — совісті окови
Безжальніші від тих, що в'їлись в тіло.
Боги ласкаві! Покаянний ключ
Вручіть, щоб розкувалося сумління.
Молю: простіть мене! Хіба це мало?
Ми шепчемо: «Прости», й прощає батько.
Ви ж милосердші. Ждете покути?
Тюрма й кайдани — що є гірше? Я
Сам вільно їх обрав. Аби сумління
Звільнилося — візьміть мое життя.

То лиш лихвар з розорених стягає
По часточці: третину, чверть і менше,
І крихту їм лишає, щоб жили
Та клигали у вічних відробітках.
А ви за Імогенине беріть —
Хай менше цінне — все моє життя.
Ви ж викарбували його. В людей
На терезах не важать кожну гривню,
Коли на ній є королівський карб.
Отак і ви: беріть свою карбівку —
Спишіть мій борг холодний! Імогено!
Для тебе, люба, слів нема — лиш тиша...
(Засинає)

Урочиста музика.

ВИДІННЯ

Входять музиканти; за ними — батько Постумів, Сіцілій Леонат, старий воїн. Він веде за руку літню жінку. Це його дружина — Постумова мати. Услід входять інші музиканти; за ними — обидва молоді Леонати, Постумові брати; видно рани, від яких вони померли в боях. Усі оточують сонного Постума.

Сіцілій О, будь ласкавим, Громовержцю,
Людського роду отче!
Хай Марсів меч і гнів Юнони
Не губить і не топче
Твоїх і грішників, і боржників.
Чим завинив мій менший син,
Народжений в жалобі?
Коли я помирав, він був
У матірній утробі.
І сиротою зріс, а ти —
Всім сиротам опіка.
Чого ж поклав йому нести
Тягар такий великий?

Мати Боги мені не помогли —
Померла я у болях,
А сина мого пойняли
Недоля і неволя,
Бідненького.

Сіцілій Йому природою дана
Хоробрих предків сила.
Чом не зробив ти, щоб вона
Весь рід наш осінила?

- 1-й брат* Коли він виріс і змужнів
У королівстві бритів,
Серед найкращих юнаків
Достойний, щоб любити,—
Британській королівні
Він став жадана рівня.
- Мати* Як з нею шлюб узяв, чому ж
На глум зняли і кпини?
І став вигнанцем добрий муж
Нещасної дружини,
Ясної Імогени.
- Сіцилій* Чом допоміг ти гультяю
З Італії — Якімо —
Струїти серце Постуму
Підозрами гидкими?
Чом скаламутив ум йому
Підлотами чужими?
- 2-й брат* Із царства тіней прибули
Батьки й брати. Ми славу
Для рідної Британії
У війнах добували;
Стояли до останнього
В Тенацієвих лавах.
- 1-й брат* І Постум наш, як ми, служив
Достойно Цимбеліну.
За що його, Юпітере,
Напризволяще кинув?
І йде останній Леонат
Од горя до загину.
- Сіцилій* О, зглянься! Ласку із-за хмар
Яви моему сину,
Не насилай неправих кар
На лицарську дитину.
- Мати* Благаю: відверни удар,
Коли мій син не винен.
- Сіцилій* Відкрий свій золотий чертог,
Явись йому, ласкавий,
Хай ми не плачемо, що бог,
Хоч зверхній, та не правий.
- 2-й брат* І не шукаєм в небесах
На зверхнього управи.

У гуркоті грому та блискавицях спускається на орлі Юпітер і кидає вогненну стрілу. Привиди падають навколішки.

Юпітер Замовкніть, надокучливі примари!
Як смієте ви докорять мені,
Хто посилає громові покари
Із краю в край на сонми бунтівні?!
Геть звідси, тіні Підземелля кволі!
Для вас луги в Елізіумі є;
Усе, що твориться в земній юдолі,—
Не ваше піклування, а моє.
Кого люблю, того перепиняю —
Хай вистраждає славу і ясу.
А рідний ваш не марно тут конає:
Його я порятую й вознесу.
Моя зоря була йому знаменням;
Він шлюб святий в моєму храмі брав.
З ним по розлуці буде Імогена,
По лихолітті — радісна пора.
Нехай мою скрижаль на грудях знайде
І прочитає, що йому зроблю.
Доволі вам лементувать! Щезайте!
Не докучайте, поки вас терплю.
(До орла)
Підстав-но крила, неба королю!
(Злітає вгору)

Сіцилій Являвся в гromі, то сірчано дихав;
Чепірів пазури його орел
Сердито. А підноситься ласкавий,
Мов елізійська благодать. Орел —
І той клекоче лагідно й простер
Примирливо широкі крила — знак
Благовоління божого.

Усі разом Хвала
Юпітеру!

Сіцилій Відкрилася небесна
Дорога і закрилася за ним.
Тікаймо! Більше бога не гнівім!
Видіння щезає.

Постум
(прокидається)
Ті марення — як пращури: зродили
Мойого батька, матір і братів
У сні. Але, на лихо, знов забрали!..

Нещасний той, чие життя залежить
Від ласк всесильних: марення снує
Та вбогим прокидається. А є
Між нами й добрих марень недостойні,
Хоч ласками осипувані гоїно.
Невже таке судилося й мені?..
Чудне щось діється! Який урочий
Пергамент?! Виставляється на очі
В поважних шатах — чи такий же зміст?
Нехай твій вид відповідає суті
Не так, як при дворах, де в пишній мові
Й найвишуканіших манерах — фальш.
(Читає)

«Коли нетямуше левеня неждано впаде в обійми ніжного повітря; коли з могутнього кедра відрубані гілки, багато літ тому засохлі, оживши, приростуть до рідного стовбура й забувають,— отоді прийде кінець поневірянням Постума та лихоліттю Британії, і розквітне вона в мирі та достатку».

Знов марення? Ні — швидше маячня,
Що й божевільному не приверзеться!
Чи там безумство, чи надмірний розум —
А мовиться ж і про моє життя.
Прибережу — побачимо, що буде.

Входить тюремник.

Тюремник Гей, паночку! До смерті вже готові?

Постум Давним давно! Не бачиш — пересмаживсь.

Тюремник Повішення, от що! Коли ви готувалися до цього, то буде з вас гарна страва.

Постум Аби стало на перекуску роззявам — витрати оплатяться.

Тюремник Вам, паночку, від того не легше. Тільки й утіхи, що більш не правитимуть боргів і спекаетесь рахунків у шинках, де купують ситість, а на прощання печаль. Заходиш — хитаєшся від голоду; виходиш — заточуєшся від випитого; і жаль розбирає, що хильнув зайвого і витратив зайве; і в мозку пусто, і в гаманці порожньо. А голова що легковажніша була, то важча; і гаманець що ваговитіший був, то легший став. Ет! Вам уже ні до чого ці протириччя! Дешевенька мотузка, а милосерда: одною закарлючою списує тисячі. От де найкращий кредитор і боржник! На все, що було, є і буде, розправа. Ваша, паночку, шия — то і перо, і рахівниця, і рахівник, а по тому — квит!

Постум Мені померти веселіш, як тобі жити.

Тюремник Авжеж, паночку: заснув — не чуеш, чи болить зуб. Але всякий, кому треба заснути, як оце вам, помінявся б місцем з катом, що колисатиме до сну. Бо хто його зна, куди підеш опісля.

Постум Я, чоловіче, знаю.

Тюремник Тоді ваша смерть має очі, хоч я й не бачив, щоб її малювали такою. Чи то вас поведуть, куди знають, чи то ви собі впроїли, буцім знаєте, — в одному я певен: заманись кому признати потім слідство, то ви вже не вернетесь давати свідчення про те, як вам прийшов капут.

Постум Кажу тобі, чоловіче: всі мають очі, щоб бачити дорогу, по якій йти, тільки їх заплющують, щоб не дивитись.

Тюремник Тоді який у тому безмежний глум, що потрібна вся ясність людського зору, аби лиш розгледіти шлях у тьму! Бо вже як повис, то таки заплющився.

Входить гонець.

Гонець Зніми з в'язня кайдани й веди його до короля.

Постум Непогана вість: по мене прислали, щоб звільнити.

Тюремник Хоч сам лізь у зашморг!

Постум От і станеш вільнішим від ключарів! Адже мертвому ключі ні до чого.

Постум і гонець виходять.

Тюремник Не бачив такого: йому шибениця, ніби любаска — плодити шибеників. А по совісті, хоч він і римлянин, — скільки ж то сволоти вчепилося за життя і вмирать не хоче! Лише декого з них вряди-годи примушують умерти. А сам я що — не хочу жити?! А добре було б, якби між усіма запанувала згода, так, щоб усім на добро. Ох, і похнюпилися б тюремники та шибениці! Кажу так наперекір власній службі, бо забаглося, та й годі.

(Виходить)

СЦЕНА 5

Біля Цимбелінового намету.

Входять Цимбелін, Беларій, Гвідерій, Арвіраг, Пізаніо, вельможі, воєначальники і почет.

Цимбелін Ви, з ласки божої рятівники
Мойого трону, приступіться ближче.
Де вбогий воїн, той, що посоромив
Блискучих лицарів, залізно збройних,
Коли з відкритими грудьми пішов
Проти мечів? Не об'явився й досі?
Хто знайде — ошчасливлю.

Беларій Ще не бачив
Такої я відваги в жебракові
І стільки гніву й доблесті в лахмітті.

Цимбелін То де ж він, де?

Пізаніо Між мертвими й живими
Шукали — не знайшли.

Цимбелін Ми перед ним,
І перед вами у боргу. Ви — серце,
І кров, і мозок батьківщини.
(До Беларія, Гвідерія й Арвірага)

Нам
Пора вже знати, звідки ви.

Беларій Владико,
Із Камбрії, шляхетного ми роду,
А більш розповідати тут було б
Нескромно й недоречно. Лиш одне
Додам: ми — чесні.

Цимбелін Станьте на коліна!
Вам лицарські звання на полі бою
Дарую. Підведіться. Відтепер
У славнім почті між моїх найближчих
Належать вам відзнаки і маєтки.

Входять Корнелій і придворні дами.

А що там за стурбовані обличчя
У час триумфу? Може, жалко римлян?!

Корнелій Його величності потьмарить мушу
Цю мить сумною вістю: королева
Померла.

Цимбелін

Лікарям не личать вісті
Про смерть, науці їхній не підвладну,
Бо смерть і лікарів бере. Скажи,
Як вмерла наша королева?

Корнелій

В муках,
Жахливо й люто світ увесь кляла,
І те, чого в житті бажала іншим,
Все скоїлось на ній. Зізналась врешті
В такому, що потвердять ці жінки:
Вони у смертний час її ридали
Над нею.

Цимбелін

Говори!

Корнелій

Вона призналась,
Що не любила вас, а тільки владу
Та королівські почесті, а вами
Як мужем — гидувала.

Цимбелін

Це вона
Казала при смерті; якби від неї
Сам чув те, не повірив би. Ну, далі.

Корнелій

Що ваша донька, їй на людях люба,
Була для неї наче скорпіон,—
Якби вона завчасу не втекла,
Була б отруена.

Цимбелін

О, сатана
З обличчям ангельським! Жінки — це прірва!
Ще, може, щось?

Корнелій

Так, владарю, найгірше:
У неї був смертельний мінерал,
Щоб отруїть вас: мав невідворотно
Підточувати вам життя. Вона ж,
При помираючому невідступна,
В сльозах, обіймах, лестошах, цілунках
Схиляла б вас, щоб синові її
Передали Британії корону.
Відколи ж Клотен безвісти пропав,
Вона, упавши в безсоромний відчай,
На зло землі і небесам відкрила
Всі наміри свої й жаліла люто,
Що не здійснила їх. І з тим померла.

Цимбелін

Ви, дами з почту, чули це?

Придв. дама

Так, пане.

Цимбелін

І все ж мої не помилялись очі,
Милуючись її красою; вуха
Уловлювали ніжні речі, й серце,
Довіру маючи, не сумнівалось.
Інакше — був би нелюдом. Ох, де ти,
Моя єдина доню? Подивись
Докірливо на недотену батька.
Боги, верніть моє дитя!

Входять під вартою Луцій, Якімо, ворожбит та інші полонені римляни; за ними — Постум, далі Імогена.

Що, Луцій,
Прийшов уже не відбирати данину,
Мечем закреслену? А як багато
Хоробрих бритів згнуло! Їх кривні,
Щоб задобрити душі, вимагають
Убити вас усіх, і я дозволив.
Кажі останнє слово.

Луцій

Поміркуй

Про перемінливість війни. Звитягу
Вам випадок приніс. Якби це ми
Перемогли, то бранців не вбивали б
Мечем схолими. Втім, тут воля божа.
Коли життя — єдиний викуп, що ж —
Його ми сплатим мужньо; так ведеться
У римлян. Тільки знай, що кесар наш
Живий. Тобі він не пробачить. Годі
Про нас. Одне лиш попрошу: даруй
Життя невинне ось цьому хлопчині,
Що пажем був мені; слухняний, вірний
І чулий, мов пестунка. Він британець
Із Камбрії і зла вам не чинив.
Коли зворушать королівську милість
Його чесноти і моє прохання,
То подаруй йому життя, а нас
Віддай мечу.

Цимбелін

Десь я його вже бачив...

Мені ти, хлопче, любий, а чому —
Не знаю й сам... Гаразд, живи! Не дякуй
Своєму панові, зате у мене
Проси, чого бажаєш. Подарую
Хоч би й життя найзатнішому бранцю.

Імогена

Складаю упокорену подяку
Величності монаршій!

- Луцій* Не проси
За мене, хоч збираєшся!
- Імогена* Ні! Там
Я бачу щось жахливіше від смерті.
А ваше, добрий пане мій, життя
Нехай за себе дбає.
- Луцій* Вже й відкинув
Мене! Для нього я тепер ніхто.
Яка гірка чекає тих відплата,
Кого чарують хлопці та дівчата!
Чого збентежився?
- Цимбелін* Ти, любий хлопче,
Не потурай! Проси, чого хотів.
Он той, що дивився на нього,— брат
Чи друг твій?
- Імогена* Ні, він римлянин, владарю,
Рідня мені не більше, ніж я вам,
Що народивсь васалом, тільки ж трохи
Рідніший.
- Цимбелін* Чом же погляду не зводиш?
Хто він?
- Імогена* Владарю, я про те скажу
Вам наодинці, вже як буде ласка
Послухати.
- Цимбелін* Гаразд. Як звать тебе?
- Імогена* Фіделе, пане.
- Цимбелін* Будеш мені пажем,
А я тобі господарем. Ходім.
- Цимбелін та Імогена відходять убік та розмовляють.
- Беларій* Той хлопець — він воскрес?
- Арвіраг* Дві горошини
Менш схожі між собою, ніж ось цей
І наш Фіделе.
- Гвідерій* Батьку, він! Це ж він!
- Беларій* Не гарячись! Він упізнав би нас,
А цей — немов не бачить.
- Гвідерій* Наш помер...
- Беларій* Мовчіть...

Пізаніо

(убік)

То наша пані — Імогена!
Жива! Тепер хай буде все, що буде.

Наближаються Цимбелін та Імогена.

Цимбелін

Стань коло мене і при всіх кажи,
Чого бажаєш.

(До Якімо)

Гей, ти, підійди
І говори хлопчині чисту правду,
А ні — оце тобі монарше слово:
Звелю — і кат тортурами відвіє
Брехню від істини. Розпитуй, хлопче!

Імогена

Лише одне: нехай цей пан розкаже,
Де він узяв свій перстень.

Постум

(убік)

Ще чого!

Цимбелін

Цей діамант на пальці — говори!

Якімо

Як муками мене примусить кат
Сказати правду, правда стане катом
Тобі.

Цимбелін

Мені?!

Якімо

Ти вириваєш з болем
Те, що хотів я приховати. Знай же:
Я відібрав цей діамант підступно
У Постума, якого ти прогнав
(Прогнав — і сам собі накоїв лиха),
Шляхетніший від нього не ходив
По цій землі. Казати далі?

Цимбелін

Так,

Усе, про що питали.

Якімо

Ти мав доньку
Неперевершену. Про неї згадка
Кривавить серце й розриває душу...
Не можу далі... тут болить... конаю...

Цимбелін

Що?! Кажеш — доньку? Де вона? Кріпись!
Наперекір природі не вмирай,
З останніх сил — кажи!

Якімо

Одного разу
(Будь проклятий той час!), коли у Римі
Бенкетував я (хай впаде чума
На дім той, і наїдки, і напої!),
Там Постум добрий (що сказати? Він
Достойніший від всіх, не тільки нас —
Потьмарив би й найкращих) у зажурі
Сидів і слухав, як ми вихваляли
Жіноцтво італійське. І до того
У хвастощах дійшли, що вже й богиням
Нетлінним Афродіті та Мінерві
Своїх красунь ми ставили за приклад.
А що вже до чеснот, то італійки
Сіяли, мов усім скарбам скарби.
Ще й зовнішній їх чар, що вабить так
Чоловіків, ми щедро...

Цимбелін

О, скоріш
Про діло! Я горю вогнем.

Якімо

Ти хочеш,
Щоб лихо навалилось зразу? Слухай:
Тоді підвівся Постум і спокійно,
Як гідний муж британської принцеси,
Ні словом не образивши красунь
Розхвалених, почав свою дружину
Змальовувать. І він образ так
Нам в очі вкарбував (чи красномовність,
Чи сила духу то була?), що враз
Красуні перехвалені здались нам
Задрипанками сірими, і ми,
Заїкуваті недоріки...

Цимбелін

Чуєш?
Кажу тобі: про діло!

Якімо

Про цнотливість
Твоєї доньки. З того й почалось.
Він мовив, що коли й самій Діані
Гріховні сняться сни, його жона
У найпалкіших снах і то цнотлива.
Тоді я, заздрий, об заклад побився.
Поставив золото, а Постум — перстень:
Як з нею розділю розпусне ложе,
То перстень — мій. Та Постум, гідний муж
Найвідданішої дружини, знав:
Не будь цьому ніколи. Що там перстень!

Карбункул з Фебової колісниці, ба —
Всю колісницю міг би він заставить!..
Я зразу до Британії подавсь
Із наміром лихим. І там-то донька
Твоя мене навчила, що кохання
З розпустою не поєднанне. Злість
На ваш британський холод пойняла
Гарячковитий італійський мозок,
І я намислив препідступний план,
Аби заклад той виграти. Як підло
Здійснив його, розповідать не стану.
Одне скажу, що докази привіз
Фальшиві, і вони розбили вшент
Шляхетну Постумову віру, й він
Став сам не свій. Коли я описав
Предмети і картини у покоях
Його жони, дістав її браслет
(Я вкрав його), ще й розповів, які
На тілі в неї потайні прикмети,—
Повірів чесний Леонат, що я,
Його дружину звівши, виграв перстень.
Тоді-то Постум... Стій! Яка поява
У мене втупилася?.. Постум?

Постум (виходить наперед)

Я,
Потворо італійська. Я — той самий
Довірливий простак! Ні-ні,— злочинець,
Зачумлений убивця! Білий світ
Таких не бачив ще і не побачить.
О, дайте мотузка, ножа, отрути,
Кому ще правда мила! Хай мене
На дибі розпинають, четвертують,
Бо там, де я, мерзоти і паскудства
Здаються непорочністю. Я, Постум,
Убив твою безвинну доньку. Ні,
Брешу! Я наказав, а менший лотр,
Гидкий осквернювач святинь, убив
Її — святиню найчистішу. Плюйте
На мене, кидайте багнюку! Бийте
Камінням! Цькуйте псами! Відтепер
Хай кличку «Постум Леонат» дають
Злочинцям найгидкішим!.. Імогено!
Моя царице, доленько, дружино,
Загублена!

- Імогена* Я тут! Не побивайся,
Мій муже!
- Постум* Пажику нахабний, ти
Ще насміхаєшся? Так на ж тобі!
(Ударив Імогену, вона падає)
Бери, що заробив!
- Пізаніо* О, допоможіть!
Мій пане, то ж моя і ваша пані,
Її ви не вбивали дотепер!
Рятуйте, люди добрі, нашу пані!
- Цимбелін* Перевернувся світ...
- Постум* Це що? Безумство?
- Пізаніо* Отямтесь, пані.
- Цимбелін* Як? Невже вона?
Боги бажають, щоб умер я з щастя!
- Пізаніо* Вам, пані, краще?
- Імогена* Геть з моїх очей,
Запроданцю! Мене труїв ти. Геть!
Не смій дихнути там, де королівна!
- Цимбелін* О, це на неї схоже!
- Пізаніо* Пані! Хай
Поб'ють мене боги сірчаним градом,
Коли не думав я, що дав вам ліки
Із рук самої королеви.
- Цимбелін* Що?!
- Імогена* Вони мене труїли.
- Корнелій* О боги!
Казала королева перед смертю,
Що все те лікування вашій доньці
Служити мало так, як пацюкам
І мишам.
- Цимбелін* Як-то?
- Корнелій* Владарю, вона
Не раз отрути в мене замовляла
Для нібито корисних справ: щоб нищить
Псів-виродків, мишей і різну нечисть.
Та, запідозривши у тому підступ,
Востанне дав я їй такі настої,
Що хто їх покуштує — помирає

- На певен час, а потім до життя
Вертається... Ви, пані, це ковтали?
- Имогена* Напевно, так, бо помирала.
- Беларій* Хлопці,
Так он воно що!
- Гвідерій* Наш-таки Фіделе!
- Имогена* Ти нащо рідну жінку відштовхнув?!
Знай, що на скелі ти. Ану-бо, спробуй
Штовхнути ще раз!
(Обнімає Постума)
- Постум* Люба, будеш тут,
Мов зрілий плід на дереві, аж поки
Те дерево не вмре.
- Цимбелін* Моя кровинка,
Дитя моє до мене й не озветься,
Що їй отець!
- Имогена*
(стає навколішки)
Благословіте, тату!
- Беларій*
(до Гвідерія і Арвірага)
Ви недарма його любили!
- Цимбелін* Сльози
Мої на тебе, доню, мов роса
Благословенна, капають... А мати —
Чи наша королева — вмерла.
- Имогена* Жаль!
- Цимбелін* Вона була недобра... Через неї
Оце накоїлось... І син її
Пропав — не відаємо, де та як.
- Пізаніо* Дозвольте, владарю, мені сказати
Похмуру істину. Вельможний Клотен,
Як пані наша зникла, враз схопив
Мене й, запінений від люті, клявся,
Добувши меч: коли не розкажу,
Куди вона втекла, — уб'є на місці.
Тоді знайшлася при мені записка
Немовби від могого пана; в ній
Мою ласкаву пані закликали
У гори коло Мілфорда. Лорд Клотен,
Від злості захлинаючись, надів

Беларій Хай помремо всі троє,
А я, синочки, розкажу всю правду,
Мені загрозливу, а вам щасливу.

Арвіраг Загроза — що тобі, що нам!

Гвідерій І щастя
На трьох!

Беларій Гаразд. Дозволь згадать, владарю:
Ти мав колись васала на ім'я
Беларій.

Цимбелін Ну то й що? Мене він зрадив
І втік від нас.

Беларій І постарів. Вигнанець —
Не зрадник був...

Цимбелін Та заберіть його
Геть із моїх очей!! Ніщо на світі
Тебе не порятує!!

Беларій Не кипи.
А спершу заплати за виховання
Твоїх синів. Ще встигнеш відібрати
Все силою, що заплатив.

Цимбелін Синів?!!

Беларій Пробач мою нестриманість, владарю!
(Стає навколішки)
Допоки ще вони мої сини,
Не встану. Тож карай старого батька,
Бо юнаки, що батьком звать мене,
Твої прямі нащадки, кров твоя.

Цимбелін Як — кров моя?

Беларій А так, як у тобі —
Твойого батька. Глянь: перед тобою
Похилений Беларій... Я — той самий,
Що ти колись прогнав. Твоя сваволя
І примха — от де вся моя провина,
Покута й мука! Цих шляхетних принців
Я двадцять літ виховував і всього,
Що тільки сам умів, я їх навчив.
Мене ж ти знаєш. Няньку Єврифілу,
Що викрала їх по моїй намові,
Я взяв собі за жінку, мавши намір,
Сам безневинно скараний тобою,
Тебе скарати втратою синів,

Не менш болючою, аніж мої
Страждання. Нині я, ласкавий пане,
Привів тобі синів, а сам втрачаю
Двох найніжніше люблячих дітей
І друзів відданих. Благословення
Хай зоряною падає росою
На них, що сяяли мені, як зорі,
В поневіряннях.

Цимбелін

Ти, старий, говориш
І плачеш. Троє вас здійснили подвиг
Нечуваний у битві, але те,
Що ти відкрив мені,— казкове! Я
Й не мріяв про достойніших синів!

Беларій

Радій по-батьківському: Полідор —
Ось цей юнак — насправді твій Гвідерій,
А ось мій Кадваль — твій це Арвіраг,
Молодший син. Ми викрали його
Загорнутим у тепле покривало,
Що їхня мати виткала. Цю річ
Я приборегі і покажу.

Цимбелін

Гвідерій
Мав родимку на шиї, наче зірку...

Беларій

Дбайлива мітка мудрої Природи,
Вона і досі там. Глянь: твій Гвідерій!

Цимбелін

Неждано став я наче мати трьох
Дітей відразу. Ні, ще жодна мати
Щасливішою не була на світі!
Благословляю вас, мої сини,
Що вирвані були з орбіт державних
І повертаєтесь на них у славі.
Від тебе ж, дочко, відійде корона.

Имогена

Зате я віднайшла моїх братів.
Що королівство? Цілі два світи!
Згадайте, братики: жили ми разом,
То й звалися по-справжньому,— брати,
Хоч я й сестриця ваша.

Цимбелін

З ними? Разом?!

Арвіраг

Так, пане.

Гвідерій

Ми відразу й полюбилась,
Як три брати, так гарно! Тільки потім
Фіделе ніби вмер...

Корнелій

Заживши ліків

Несправжніх.

Цимбелін

О! Як дивно нас веде
Природа — через темні манівці
Й перипетії плутані — до світла!
Розгляньмося ж уважно: ви ще нам
Не розказали: де жили і як?
Як римлянинові ти стала пажем?
Коли та як братів зустріла вперше?
Чому тікала з двору і куди?
І як ви опинились в гущі битви?
Чудне все, незвичайне, неймовірне,
Химерно переплетене! Та зараз
Не час для довгих розповідей. Гляньте:
Заякоривсь при Імогені Постум,
Вона ж, вся розпромінена від щастя,
Свій зір сьйний від мужа переводить
На двох братів, на мене й на старого,
І, мов до сонця розмаїті квіти,
Цвітуть до неї усмішки. Пора
Всім до жертвників. А ти, старий,
За брата будь мені.

Імогена

Мені — як батько,
Бо в скруті допоміг.

Цимбелін

Усі щасливі,
Крім полонених. Подаруймо ж їм
Свободу!

Імогена

(до Луцій)
Бачите, мій добрий пане,
Я й вам допомогла!

Луцій

Бажаю щастя!

Цимбелін

Ця чаша радощів іще не повна
Без воїна, що з вами був четвертим
Сподвижником. Давно його заждалась
Подяка наша і ласкавість.

Постум

Пане!
Я — той четвертий воїн. Я був з ними
Переодягнений тоді в лахміття.
Якімо! Розкажи усім, як я
Здолав і пощадив тебе.

Якімо

(падає навколішки)

Тоді

Простерся я в безсиллі перед сильним,
Тепер упав під тягарем сумління.
Благаю: вбий! Стократ я завинив.
Візьми назад свій перстень, а браслет
Верни дружині найвірнішій.

Постум

Встань!

Моя єдина влада — це пощада,
Моя єдина помста — це прощення.
Живи, стань кращим!

Цимбелін

О, великодушна

Покара! Оголошуєм і ми
Прощення — всім.

Арвіраг

(до Постума)

Тепер ти нам рідня,

То будеш допомогою і братом.

Постум

Слугую вашій милості!

(До Луція)

Ви, пане

Шляхетний римський, викличте, будь ласка,
Провидця вашого. Мені у сні
Являвся сам Юпітер на орлі
І родичі мої. Покіль проснувся,
Мені на груди хтось поклав таємну
Скрижаль. Чи не допоможе нам провидець
Збагнути зміст її?

Луцій

Де Філармон?

Ворожбит

Я тут, мій пане.

Луцій

Розтлумач нам це.

Ворожбит

(читає)

«Коли нетямуще левеня неждано впаде в обійми
ніжного повітря; коли з могутнього кедра відрубані гілки, багато
літ тому засохлі, оживши, приростуть до рідного стовбура й за-
бувають,— отоді прийде кінець поневірянням Постума та лихоліт-
тю Британії, і розквітне вона в мирі та достатку».

Так... «Левеня» — це сам ти, Леонате,
Бо по-латинськи «leo» — «лев», а «natus» —
«Народжений»: народжений від лева.

«Обійми ніжного повітря» — це
Твоя жона цнотлива. «Mollis aeg» —
«Повітря ніжне», що звучить подібно
До «tulieg» — «жона».
Вона — як тут написано — неждано
І ніжно обіймає вас.

Цимбелін

А й справді!

Ворожбит

«Могутній кедр» — то, Цимбеліне, ти.
«Відрубані гілки» — твої сини.
Іх, викрадених, так багато літ
Вважали мертвими. І ось вони,
На радість, ожили і приростають
До дерева королівського. Британцям
Ти і твої нащадки принесуть
Мир і достаток.

Цимбелін

Починаймо з миру!

Кай Луцій, слухай: хоч перемогли,
Ми віддаєм себе під зверхність Риму
І данину далі будемо платити,
Бо ж то підступна королева нас
На бунт підбила, і за те її
Рука небес суворо покарала.

Ворожбит

Як гармонійно й радісно бринить
Небесна музика акордів миру!
Так справдилось дароване мені
Видіння віще! Римського орла
Ширококрилий лет на захід з півдня
У сяєві призахідного сонця —
То передвістя, що великий кесар
З'єднає Південь з Заходом у сійві
Твоєму, Цимбеліне.

Цимбелін

Всім богам

Хвала й подяка! З наших вівтарів
Нехай закучерявлені дими
Здіймаються врочисто до небес,
І хай лунає всюди добра вість
Про мир, і з краю в край замайорять
Знамена римські та британські разом!
В Юпітеровім храмі в граді Луда
Ми присягнем: хай збрані обидві
Держави мир кують по першій битві.

Виходять.

Лікар і астролог Саймон Форман, записуючи в щоденнику свої враження від постановки «Зимової казки» на сцені «Глобуса» (15 травня 1611 р.), додає, що він був також на виставі «Цимбеліна», не вказуючи дати спектаклю. Інших відомостей про ранні постановки «Цимбеліна» не збереглось. За стягем п'єса близька до «Перікла», «Зимової казки» та «Бурі». Вплив «Цимбеліна» відчувається в драмі Бомонта і Флетчера «Філастр», створеній приблизно в 1610—1611 рр. На основі цих нечисленних даних п'єса датується 1609—1610 рр. «Цимбелін» був опублікований in folio 1623 р. за театральним його варіантом. Текст дійшов до нас у поганому стані. Чимало місць п'єси залишають враження незавершеності, що дозволяє деяким шекспірознавцям вважати текст «Цимбеліна» швидше начерком, ніж остаточною його версією. Викликає сумнів щодо приналежності Шекспіру сцени «видіння Постума» (V, 4), що нагадує вставку для придворного спектаклю, написану іншим автором.

На «Цимбеліні» помітні пізні впливи. Матеріал для історичної рамки був запозичений драматургом у «Хроніці Англії, Шотландії та Ірландії» Р. Голіншеда, в якій є відомості про правління у стародавній Британії короля Кунобеліна (Цимбеліна). Історія Імогени й Постума, фольклорна за своїм походженням, запозичена у Боккаччо («Декамерон», день другий, оповідка 9). З книгою італійського новеліста Шекспір міг ознайомитись або в оригіналі, або з французькою її версією, створеною Антуаном Масоном. Слід згадати також інші розробки цієї теми, які могли бути використані Шекспіром. Серед них — німецька версія XV ст. «Історія чотирьох купців», видана англійською мовою під назвою «Фредерік із Ієннена» (1520 і 1560 рр.). У «Цимбеліні» є низка деталей, відсутніх у «Декамероні», але які зустрічаються в німецькому варіанті теми доброчесної дружини. Могли бути використані й деякі французькі романи версії сюжету.

Аналіз окремих деталей фабули значно збільшує можливість зіставлень. Так, поневір'яння Імогени, яка вирушила на пошуки Постума, нагадують пригоди Ермінії з «Визволеного Єрусалима» Т. Тассо (пісні VII і XIX). Лінія начебто смертельного напою, який готує лиха мачуха, зустрічається в «Золотому ослі» Апулея (X, 1—12). Істотні сюжетні збіги є також між «Цимбеліном» та іншими англійськими драматичними творами кінця XVI — поч. XVII ст. Треба згадати, наприклад, дуже популярну в той час п'єсу «Сер Кліомон і сер Кламід» (опубл. 1599 р.), «Надзвичайні тріумфи Кохання і Фортуни» (опубл. 1589 р.) та багато інших.

Ще давнішою є фольклорна традиція, співзвучна центральним конфліктам «Цимбеліна». Досить згадати численні казки про лиху мачуху та добру пасербицю, про удавану смерть героїні, про жіночу вірність і т. ін. Фольклорні за своєю суттю образи лихої королеви та її сина Клотена прямих літературних аналогів не мають.

У художній структурі «Цимбеліна» вільно співіснують різноманітні жанрові елементи. Комедія, історична хроніка, трагічна історія, пастораль, казка — таке коло жанрових впливів, що визначають своєрідність п'єси. З проблемою визна-

чення жанру «Цимбеліна» зіткнулися вже упорядники Folio 1623 р. Хемінг і Кондел, котрі вагались, до якого ж розряду шекспірівських п'єс віднести історію Імогени й Постума. Зрештою п'єса, отримавши назву «Трагедія Цимбеліна», була включена до розділу трагедій.

Дискусія про жанрову природу останніх п'єс Шекспіра тривала і в наступні століття. Цікавлять ці твори і шекспірознавців ХХ ст. Проте тлумачення їх специфіки, як і раніше, досить суперечливі. Прибічники біографічного підходу (кін. ХІХ — поч. ХХ ст.) сприймають п'єси останнього періоду як пряме відображення світовідчуття самого Шекспіра, який наприкінці творчого шляху нібито тяжів до примирення з дійсністю, що було зумовлене розчаруванням і втомою. Прибічники алєгорико-символічної школи пропонують вбачати у «Періклі», «Цимбеліні», «Зимовій казці» та «Бурі» алєгоричні, міфологічні або символічні структури, заперечуючи конкретно-історичний підхід до їх вивчення.

До аналізу п'єс останнього періоду дедалі активніше звертаються і радянські вчені (праці О. Анікста, Р. Самаріна, М. Морозова, Й. Рацького та ін.). Було вироблено основні критерії наукового підходу до вивчення цих творів. Фінальні п'єси Шекспіра слід розглядати як самостійний етап творчості драматурга, відмовившись від їх постійного зіставлення з «великими трагедіями». У жанровому відношенні ці твори визначаються як трагікомедії чи романтичні драми.

Сам Шекспір назви трагікомедія не застосовував. Проте жанр цей був досить популярний у шекспірівській Англії. Проникає трагікомедія і на сцену «Глоубуса», постійним драматургом якого стає молодший сучасник Шекспіра Джон Флетчер. Сценічна діяльність Дж. Флетчера та його постійного співавтора Ф. Бомонта спричинилася до утвердження в репертуарі театру жанру «трагедії із щасливим кінцем» (трагікомедії). До речі, сам Флетчер дає визначення цього жанру в передмові до «Вірної пастушки» (1608). Відповідає специфіці трагікомедії і «Цимбелін», дія якого сповнена трагізму аж до щасливої розв'язки, що являє собою відновлення морального порядку.

Сюжет п'єси досить складний. У «Цимбеліні» кілька ліній дії, центральною з яких є історія Імогени й Постума, котра, в свою чергу, розпадається на ряд самостійних фрагментів. Другою за своїм значенням є історія синів Цимбеліна Арвірага та Гвідерія, вкрадених у ранньому дитинстві Беларієм. Події відбуваються в умовно-історичних обставинах боротьби стародавніх британців з римськими легіонерами, очолюваними вигаданим полководцем Каєм Луцієм.

Простір у «Цимбеліні» більше сконцентрований, ніж у «Періклі». Місце дії п'єси — в основному стародавня Британія. Але й тут вражає дивовижна різноманітність картин: сцени в королівському палаці змінюються епізодами, що відбуваються серед диких скель Уельсу, і т. ін. Навіть звуковий ритм п'єси контрастний. Так, наприклад, після ідилічної тиші лісових сцен лунає шум битви. Як і в усіх п'єсах останнього періоду, Шекспір у «Цимбеліні» прагне до особливо яскравої мальовничості зображення. Якімо не просто розповідає про інтер'єр спальні Імогени, а любовно змальовує кожен вражаючий своєю розкішшю та витонченістю предмет, що знаходиться тут. Опис надзвичайно правдоподібний, але це особливий реалізм казки.

Єдина казкова тональність пронизує всю дію «Цимбеліна». Мабуть, саме в цій п'єсі найбільше фольклорних ремінісценцій. Не випадково історія Імогени нагадує казку про Білосніжку: пасербиця рятується від лихого мачухи, знаходить притулок у лісі, прийнявши отруйне зілля, поринає в сон, що нагадує смерть, і т. ін. Постійне вторгнення казкових мотивів до сюжету трагікомедії пояснюється надзавданням п'єси — віднайти гармонію в умовах нового співвідношення добра і зла.

Гуманізм в Англії на межі XVI—XVII ст. опинився в стані кризи. Англійська дійсність явно не вкладалась у рамки гуманістичного світогляду. В цих умовах дедалі більше відчувається необхідність переосмислення історичного досвіду, визначення сталих орієнтирів у ворожій колишнім ідеалам та ілюзіям реальності. Новим втіленням ідеального стає сфера морального. Випробуванню піддавалася здатність людини витримати всі злигодні, зберігти віру в добро і справедливість. Ішлося, проте, не про стоїчну пасивність, а про активне втручання в життя. І тут співзвучною новим художнім шуканням виявилася саме фольклорна традиція з її незмінно активним началом, полярним розмежуванням добра і зла.

Основну увагу Шекспіра в «Цимбеліні» привертає природа людини. У п'єсі два етичні полюси: абсолютне зло (королева) й абсолютне добро (принци). Лише ці персонажі не відступають від своєї природи і тому не знають вагання. Принци, щоправда, втілюють швидше можливість добра, перебуваючи поки що в штучно ізольованому світі. Інші герої більшою чи меншою мірою припускаються помилок. Саме вони цікаві драматургові. Цимбелін засумнівався у чесності благородного Беларія. А підступний королеві він цілком довіряє. Постум повірив брехні Якімо і відштовхнув днютливу Імогену. Навіть сама Імогена мало не втратила віри в любов Постума. Усі ці помилки однотипні. Їх основа — зайва довірливість персонажів, не здатних відрізнити справжнє від фальшивого.

Мотив нетотожності суті та її зовнішнього прояву лунав і в ранніх творах Шекспіра, наприклад, у «Венеціанському купцеві» (історія скриньки) чи в комедії «Багато галасу з нічого» (лінія Геро). Проте лише в «Цимбеліні» ця тема набирає такої інтенсивності. Розрізнити добро і зло стає дедалі складніше. Для цього потрібні особлива людська стійкість і мужність. Цими якостями повною мірою наділена Імогена, що і робить її центральною героїнею трагікомедії.

Імогена близька численним героїням попередніх шекспірівських творів. Подібно до Гермії («Сон літньої ночі») та Джульетти («Ромео і Джульєтта») вона нехтує батьківською заборонаю, подібно до Розалінди («Як вам це сподобається») та Віоли («Дванадцята ніч») в чоловічому одязі сміливо вирушає назустріч своїй долі і т. ін. Проте обставини, в яких доводиться діяти героїні, вже інші. Адже навіть Джульєтта боролася за своє почуття в світі, який неухильно йшов до оновлення. У «Цимбеліні» поступальність розвитку втрачена. Палац правителя стародавньої Британії — казковий аналог Ельсінору з його фальшю, неправдою і лицемірством.

Розпадається у п'єсі й традиційний дует закоханих. Постум на самому початку дії залишає Британію, а потім навіть переходить у табір ворогів героїні. Ближче всього ця сюжетна ситуація до історії Гелени і Бертрама («Кінець діло

хвалить»). В обох п'єсах присутній мотив соціальної нерівності молодих персонажів, у їхніх стосунках нема гармонії, ініціатива у розв'язанні конфлікту належить героїні. Проте на боці Гелени, яка прагнула завоювати любов Бертрама, була підтримка короля і матері героя. Імогена діє в цілковитій самотності. Інша в неї і мета: не завоювати (традиційний мотив ренесансної комедії), а зберегти почуття Постума. Зло набирає дедалі більш наступального характеру, намагаючись вторгнутися навіть у внутрішній світ героїв (сумніви Імогени й Постума в ширості одне одного). Нові випробування вимагають насамперед стійкості й вірності, не випадково Імогена, переодягнена в костюм юнака, прибирає собі ім'я Фіделе («вірний»).

Допомагають героїні лише юні принци, в хатині яких вона знаходить притулок. Епізоди, що відбуваються в лісах Уельсу, мають нове забарвлення. Усе тут дихає спокоєм і умиротворенням єднання з природою. Вихованці Беларія добрі й ширі. Тут немає зла (антитеза — палац Цимбеліна), але немає і справжнього життя. Недаремно так тужать за людьми Гвідерій та Арвіраг. Сумну ідилію самотності приймає лише розчарований і стомлений поневіряннями Беларій.

Під кінець п'єси події пришвидшуються, активність героїв зростає. Символічною є сцена битви, головними дійовими особами якої виступають Постум і принци. Саме в цьому епізоді молоді герої витримують випробування дією. Зберігає вірність своєму почуттю й Імогена. Поневіряння героїв завершилися, надходить час щасливої розв'язки. Зло покарано: переможений Гвідерієм Клотен, умирає королева. Добро торжествує: щасливі Імогена й Постум, знайшов втрачених синів Цимбелін.

У фіналі трагікомедії сили добра перемагають. Лінія розвитку подій скерована в майбутнє, але почуття впевненості в остаточній перемозі добра все-таки не виникає. Позначається це і на художній структурі п'єси. Напружена динамічність сцени битви змінюється нерівним ритмом останніх епізодів. Довгі монологи героїв повторюють сюжет, сповільнює дію і феєрична поява Юпітера в сцені сну Постума.

До казкових сюжетів Шекспір звертався і раніше. Досить згадати веселу й пустотливу казковість «Сну літньої ночі» з його святковим буянням літньої природи. «Цимбелін» — сумна казка, в якій переважає весняна тональність (час дії п'єси — весна). Природа починає пробуджуватись після довгої зими. Намітилась лише перспектива перелому. Складний і суперечливий плин життя триває.

У 1896 р. п'єса була поставлена Генрі Ірвінгом на сцені «Ліцеуму». Роль Імогени виконувала талановита англійська актриса Еллен Террі, роль Арвірага — майбутній реформатор англійського театру Едвард Гордон Крег. У 1923 р. «Цимбеліна» зіграла трупа Баррі Джексона, одного з найвизначніших режисерів свого часу, засновника Бірмінгемського репертуарного театру.

Російською мовою п'єса перекладалась неодноразово. До тексту «Цимбеліна» звертались А. Бородин, Н. Шульгін, А. Тамбовський, В. Шершеневич та ін.

Українською мовою п'єса перекладена вперше.

С. 164. *Дійові особи.*— Серед імен персонажів є не лише давньо-римські, а й сучасні італійські імена (Луцій, Постум — Філаріо, Якімо).

С. 166. *Ні в кому так щасливо не єднались У зовнішності й суті — досконалість.*— Один з постулатів раннього Відродження. Гармонія повинна лягти в основу людської особистості, позначеної поєднанням зовнішньої і внутрішньої досконалості. Це твердження вже не типове для пізніх творів драматурга, де частіше зустрічається розлад між зовнішністю та суттю. *Касібелан.*— За «Хронікою» Голіншеда, дядько Цимбеліна — король Британії. *Тенанцій* — батько Цимбеліна, брат Касібелана. *Леонат (латин.)*.— Популярний у XVI ст. словник Робертуса пояснює походження цього імені: «Леонатами» називалися «доблесні мужі, єдинокровні за материнською лінією з Александром Македонським». *...у пажі Бере собі...*— анахронізм у тексті: пажів за часів Стародавнього Риму не було.

С. 168. *Хоч би вмочала ти перо у жовч.*— За часів Шекспіра в чорнило додавали трохи тваринної жовчі.

С. 170. *...чому Я не пастушка проста? Чом мій Постум — Не син сусіда-чабана!*— Мотиви оспівування гармонійного існування на лоні природи присутні майже в усіх творах останнього періоду творчості драматурга (наприклад, у «Зимовій казці»).

С. 182. *Аби не битись, Як ті парф'яни, на бігу чи зразу Не бігти відсіля.*— *Парф'яни* — племена, які в давнину жили на південно-західних від Каспійського моря землях. Під час бою парф'яни нібито пускалися бігти навтіки, а потім раптово зупинялись і закидали ворога стрілами.

С. 187. *Галлія* — історична область Європи, до якої входила територія сучасної Північної Італії, Франції, Люксембургу, Бельгії, частини Нідерландів і Швейцарії. Галлію з VI ст. до н. е. населяли кельти, яких римляни називали галлами (звідки й назва — «Галлія»).

С. 190. *Тарквіній Пишний* — останній з напівлегендарних царів Риму (VI ст. до н. е.). У тексті мова йде, власне, про його сина Секста. За легендою, Секст згвалтував Лукрецію, дружину знатного римлянина Публія Коллатіна. Самогубство Лукреції призвело до народного повстання проти влади Тарквінія та вигнання Тарквінія і Секста з Риму. Цей сюжет використано в поемі Шекспіра «Лукреція». *Цітерея* (Цітера, Кіферей, *латин.*) — одне з імен Венери (Афродіти). Походить від назви острова Кіфера, де стояв храм богині.

С. 191. *...вузол Той Гордіїв твердий.*— *Гордіїв* — легендарний цар Фрігії. Був звичайним хліборобом. Коли на ярмо його волів сів орел, віщунка провістила Гордію царську корону. Він справді став царем, а славетне ярмо, зав'язане складним вузлом, поставив у храмі. Вважали, що той, хто розпутає його, стане володарем Азії. Славетний «Гордіїв вузол» нарешті розрубав мечем Александр Македонський. Звідси вираз: «розрубати Гордіїв вузол», тобто вирішити заплутану справу з допомогою сили.

Назва книги, яку читає Імогена («Повість про Філомелу і Терея»), має в тексті особливе значення: вона нібито провіщає майбутній злочин Якімо.

С. 193. *Кай Луцій* — персонаж, створений уявою Шекспіра.

С. 197. *Юлій Цезар Гай* (102 або 100 до н. е.— 15.III.44 до н. е.) — державний і політичний діяч Стародавнього Риму, полководець. З 44 до н. е.— довічний диктатор і цензор. В 58—51 рр. до н. е., будучи проконсулом провінції Цізальпійської, а потім Нарбонської Галлії, Юлій Цезар підкорив Римові всю Заальпійську Галлію. Британію Юлій Цезар завоював у 55—54 рр. до н. е.

С. 199. *Цариця Клеопатра з пишним почтом Стричає римського войовника...*— Мається на увазі зустріч цариці Єгипту Клеопатри й римського полководця Марка Антонія, що її зображено в п'єсі Шекспіра «Антоній і Клеопатра». Антоній Марк (бл. 83 — 30 до н. е.) — римський політичний діяч і полководець, з 44 р. до н. е.— консул *Клеопатра VII* (60 до н. е.—30 до н. е.) — остання цариця Єгипту (з 51 до н. е.) з династії Птолемеїв. Підтримувала Марка Антонія в його боротьбі проти Октавіана.

С. 200. *...неначе василіск, Мене злим оком пропікає!* — Міфологічне чудовисько з тілом змії й золотою короною на голові. За давніми уявленнями, василіск нібито міг убивати своїм поглядом.

С. 202. *...що й старий Сатурн би розпалився, Узрівши...*— *Сатурн* — давньоіталійський бог сівби та землеробства. Згодом культ Сатурна ототожнюється з культом Крона. Сатурн стає втіленням вічності. За тогочасними астрологічними уявленнями, люди, народжені під знаком Сатурна, вважалися меланхолійними, позбавленими емоційності. Саме в цьому значенні і згадує Сатурна Постум.

С. 204. *...та не про нас Хвалився потім, що «прийшов, побачив І переміг.»*— За Плутархом, так Юлій Цезар сповістив римський Сенат про свою блискавичну перемогу над понтійським царем Фарнаком при Зелі в 47 р. до н. е. Светоній в біографії Цезаря розповідає, що ці слова було написано на дошці, яку несли до Рима під час тріумфального повернення Цезаря. *Звитягу Британці святкували в граді Луда...*— Давня назва Лондона. «В «Хроніці» Голіншеда розповідається про те, як британський король Луд, батько Тенанція і Касібелана, надзвичайно уподобав собі місто Troynovant. Згодом воно було перейменоване на «Місто Луда».

С. 205. *Мульмутій.*— За Голіншедом, Мульмутій, син короля Корнуела Клотона, був «першим з королів Британії, якого увінчали золотою короною». *...наш Август Кесар...*— *Август* (до 44 р. до н. е.— Гай Октавій, з 44 р. до н. е.— Юлій Цезар Октавіан, з 27 р. до н. е.— Гай Юлій Цезар Октавіан Август — римський імператор (23.IX.63 до н. е.— 19.VIII.14 н. е.). Племінник Юлія Цезаря, який усиновив його й оголосив у заповіті своїм спадкоємцем. У 27 р. до н. е. дістав від Сенату титул Августа («священного»). Август, який помер в 14 р. н. е., не міг бути супротивником Цимбеліна, що царював у Британії трохи пізніше. *Дав титул лицарський; у нього я Всі молоді літа служив.*—

Анахронізм у тексті. У Стародавньому Римі не існувало ритуалу посвячення в лицарі. *Паннонія повстала, Далмати піднялись...*— Неточність у тексті. Повстання проти римського панування в Паннонії та Далмації вибухнуло за часів Цимбелінового батька, Тенанція. *Паннонія* — одна з південнодунайських областей Римської імперії. Жителі Паннонії були за походженням іллірійцями. Перші відомості про Паннонію знаходимо в документах часів імператора Августа, який, ще будучи тріумвіром, підкорив цей край владі Риму. *Далмація* — історична область в Югославії. В давнину її населяли племена іллірійців (у тому числі далматів). З I ст. н. е. Далмація — римська провінція. Племена далматів та паннонійців повстали проти влади Риму, але після тривалої боротьби були підкорені, причому Паннонія остаточно перетворилась на римську провінцію (9 р. до н. е.).

С. 207. *Камбрія* — давня назва краю у західній частині Британії. Приблизно відповідає сучасному Уельсу.

С. 212. *Підлий наклеп — То вістря, небезпечніше за меч...*— Мотив підступного наклепу, що руйнує щастя героїв, є в багатьох творах Шекспіра («Багато галасу з нічого», «Отелло», «Зимова казка» тощо). *Через Енея Брехливого не стали вірити чесним...*— Мається на увазі давньоримський міф про любов троянця Енея й карфагенської цариці Дідони. Еней, скорившись волі богів, зрікається свого кохання й залишає Дідону. Цей сюжет відтворено в «Енеїді» Вергілія. *Фальшивий плач Сінона осквернив Дитячі чисті сльози...*— Сінон — герой післягомерівських оповідей, родич (або син) Одиссея. Саме Сінон порадив троянцям вкрити до міста троянського коня, що призвело до загибелі Трої.

С. 217. *Северн* — річка в Південно-Західній Англії.

С. 227. *Ласка й злоба, Зерно й полова — то усе Природа...*— Відгомін популярного в епоху Відродження філософського погляду на природу як першоджерело кругообігу вічного оновлення. Схожі твердження зустрічаємо в монолозі Лоренцо («Ромео і Джульєтта», II, 2).

С. 230. *Із нього й сам Геракл Не натрусив би мозку ні на гріш.*— Натяк на те, що Геракл (гр. міф.) у двобої завдавав своєму супротивникові вищівних ударів палицею по голові.

С. 233. *Прилетить вільшанка і принесе у дзьобіку свій жаль...*— За давніми народними уявленнями, лісові птахи прикрашали листям та квітами могили людей, що загинули в безлюдній місцевості.

С. 234. *Коли вже тіло мертве, то дарма Чиє воно — Аякса чи Терсіта.*— Аякс — герой давньогрецької епічної поеми «Іліада» Гомера, уславлений своєю силою та несамовитою мужністю. Терсіт — в «Іліаді» Гомера грецький воїн, балакучий, злобливий та бридкий.

С. 236. *Гераклів стан... Меркурієві ноги... і рамена Могутні, мов у Марса... Де ж лице Юпітерове?..*— Героя давньогрецьких міфів Геракла, уславленого своєю силою, найчастіше зображували у вигляді могутнього, кремезного чоловіка з мускулястими руками. Атрибутом бога торгівлі Меркурія (рим. міф.)

були крилаті сандалі, які давали йому змогу надзвичайно швидко пересуватися. Давньоримського бога війни Марса звичайно змальовували молодим сильним воїном, який спочиває після битви. З допомогою низки міфологічних порівнянь Імогена намагається змалювати зовнішню довершеність Постума, за тіло якого вона приймає обезголовлений труп Клотена. *Хай прокльони, Що їх на греків вилила безумна Гекуба...*— *Гекуба*— в давньогрецькій міфології дружина троянського царя Пріама, мати Гектора, Паріса та ін. Під час Троянської війни Гекуба втратила майже всіх своїх дітей. За однією з версій міфа, після загибелі Трої та смерті дітей Гекуба збожеволіла.

С. 237. *Орла ширококрилого явили. Той птах Юпітерів...*— Орла вважали священним птахом Юпітера (Зевса). За його льотом жерці нібито провіщали волю божества. Зевса навіть зображували з орлом біля трону.

С. 248. *О, будь ласкавим, Громовержцю...*— *Громовержець*— стало прізвисько Зевса (Юпітера).

С. 250. *...тіні Підземелля кволі! Для вас луги в Елізумі є...*— *Підземелля*— мається на увазі Ереб (гр. міф.)— царство довічного мороку. *Елізум*— у грецькій міфології країна казкового блаженства, пристановище доблесних душ.

С. 251. *Тюремник*— схожий образ є в п'єсі Шекспіра «Міра за міру».

С. 258. *Мінерва* (Афіна)— богиня мудрості, покровителька наук та ремесла.

С. 259. *Карбункул з Фебової колісниці...*— Аполлона (*Феба*), бога світла в давньогрецькій міфології, зображували на вогненній колісниці з сонячним німбом над головою.

ЗИМОВА КАЗКА

Час написання п'єси— 1610—1611 рр. Відомо, що дозвіл на постановку «Зимової казки» було підписано королівським цензором Джорджем Баком, який зайняв цю посаду в жовтні 1610 р. 15 травня 1611 р. п'єсу побачив на сцені «Глобуса» астролог Саймон Форман, який ретельно занотував свої враження від спектаклю в щоденнику. В листопаді того самого року «Зимова казка» виконувалась при дворі, про що свідчить запис у книзі палацових розваг. Уперше надрукована in folio 1623 р. за писарською копією Р. Крейна, який зробив чистовий варіант рукопису Шекспіра.

Дослідники вважають, що сюжетним першоджерелом «Зимової казки» є роман Р. Гріна «Пандосто, або Торжество часу» (1588), перевиданий 1595 р. під назвою «Дораст і Фавнія». Роман користувався великою популярністю і неодноразово перевидавався (1592, 1595, 1607, 1614 та були інші численні видання в XVII ст.). Як роман Гріна, так і п'єса Шекспіра пов'язані з поширеною в той